peruánské postřehy

otto horský

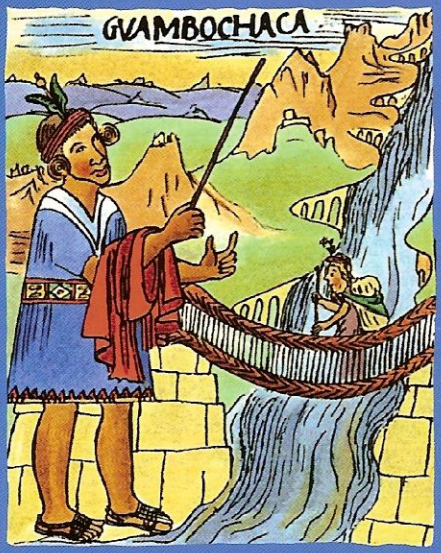

Peruánské postřehy
Text © Otto Horský, 2004
www.horsky.estranky.cz
Foto © Otto Horský
© *Otto Horský*, Martina Nováková, 2004
© *Český cestovatel v Peru*, Ivo Barteček, 2004
1. vydání jako e-kniha © Lukáš Vik, 2015
ISBN PDF formátu: 978-80-87749-39-5 (PDF)
Konverze do elektronických formátů:
grafik a webdesignér Lukáš Vik
www.lukasvik.cz

Předmluva

Bylo to někdy na jaře čtyřiasedmdesátého roku, když se mě předseda Českého geologického úřadu zeptal, spíše jen tak mezi řečí, co bych říkal práci v Peru.

Ještě jsem nestačil ani nasucho polknout a on již dodával: „Dělal bys v Limě vedoucího naší technické kanceláře“.

Patřím mezi lidi, kteří pojali přání pracovat v zahraničí již během svých inženýrsko-geologických studií. Musím přiznat, že se mi v tom směru štěstí stále vyhýbalo.

Nejméně patnáctkrát to vypadalo velmi nadějně, vždy však z výjezdu sešlo. Jednou scházely peníze, jindy na poslední chvíli odřekl zahraniční partner. Byly také případy, kdy se termín odjezdu stále posouval z důvodů nedostatečné připravenosti na té či na oné straně, až nakonec z akce sešlo. S každým dalším návrhem jsem byl skeptičtějším. Po čtrnácti letech soustavné práce jsem byl pravděpodobně nejlépe připraveným zahraničním expertem. Leč tentokrát jsem s úsudkem, že jsem se připravoval na práci v zahraničí zbytečně, přece jen posečkal. Ze sdělení předsedy totiž vyšlo najevo, že již mají připraveno několik odborníků a chybí jim pouze vedoucí technické kanceláře.

Původním plánem v Peru bylo založení smíšené důlní společnosti. Po čtyřletém zvažování však zvítězil záměr vytvořit v Peru první československou technickou kancelář v zahraničí, která by poskytovala technické služby

V některých částech inckého impéria byl povolen společný život manželství na zkoušku. Pokud experiment selhal, pár se bez problému rozešel a narozené děti vychovávala matka a její rodina. (Novomanželé na svatebním loži.)

a poradenskou činnost bez úplaty s cílem získávání kontraktů. Bylo zapotřebí pouze schválení naší vlády.

Byl to velmi zajímavý nápad a podle mého názoru rovněž perspektivní. Pro všechny případy jsem přikývl, i když se mi zdálo absurdní, proč bych měl být vybrán právě já, když ke schválení chybí jen několik dnů a ostatní kandidáty do technické kanceláře připravovali na tuto práci několik roků.

Jaké bylo moje překvapení, když zanedlouho volali z Českého geologického úřadu v Praze, že jsem byl schválen do nové funkce. Mám se prý ihned začít připravovat, neboť odletím do Limy jako první a ti ostatní poletí až na můj pokyn, a to podle dalších potřeb technické kanceláře.

Měl jsem půl roku na přípravu toho, s čím byli ostatní pracovníci seznámeni dva až čtyři roky předem. Nedostatek času byl přímo zoufalý. Jednak jsem musel do odjezdu urychleně dokončit všechny úkoly, na nichž jsem se jako jeden z vedoucích pracovníků Geotestu Brno podílel, jednak musely být vyřízeny složité pasové a vízové formality. Během těchto několika málo měsíců mě také čekalo osm náročných zkoušek v Institutu zahraničního obchodu. Nešlo o prokázání mých odborných znalostí z oboru, ale především o vědomosti ze zahraničně obchodní praxe. A samozřejmě i ze španělštiny.

Když jsem v listopadu čtyřiasedmdesátého roku udělal závěrečnou souhrnnou zkoušku ze znalostí latinskoamerických reálií, myslel jsem, že jsem to nejobtížnější již zvládnul. Jenže opravdu náročná práce mě teprve čekala. Stručně řečeno – musel jsem navrhnout činnost budoucí technické kanceláře v Limě. Taková československá kancelář zatím nikde v zahraničí neexistovala, a tak chyběly zkušenosti, o které bych se mohl opřít. Jistě, některé západní státy již podobnou obchodní strategii s úspěchem uplatňovaly, dokonce i v Peru, ale k těmto informacím

jsem neměl přístup. Nečekalo na mne jen vybudování pracoviště, úkol velmi složitý a náročný, ale hlavním cílem měl byl obchodní přínos pro naši republiku. Měl jsem dosáhnout se svými spolupracovníky toho, abychom na základě našich odborných znalostí z různých oborů získali důvěru Peruánců natolik, aby s Československem postupně podepsali dohody o poskytování technických konzultací a služeb za úplatu. Tím by se investice do technické kanceláře začaly vracet. A nejen to, kancelář se měla stát rovněž garantem rozvoje oboustranné vědecko-technické spolupráce. Měla se spolupodílet na osvětové činnosti při propagaci Československa v Peru a být zárukou rozvoje vzájemných styků kulturních a politických.

Připravoval jsem se také na to, že budu v Limě a v dalších městech Peru pořádat výstavy, přednášet na univerzitách, hovořit o Československu v televizi či v rozhlase. Jako přidělenec obchodního oddělení v diplomatické funkci jsem měl mít na starosti i propagaci československých výrobků. Bylo mi jasné, že můj pracovní den, alespoň prvních několik měsíců, potrvá od rána do večera, či přesněji řečeno dlouho do noci.

S nadšením a odvahou jsem jednoho prosincového dne roku 1974 se svou rodinou nastupoval v Praze-Ruzyni do letadla. V mých zavazadlech nechyběl fotoaparát, geologický kompas, geologické kladívko a poznámkové bloky. Začaly vznikat *Peruánské postřehy*.

Leden 2004

Trocha geografie

Peru *(República Perú)* se rozkládá na ploše 1 285 215 km^2 a je co do rozlohy třetí největší zemí Latinské Ameriky. Leží na pobřeží Tichého oceánu a sousedí s Ekvádorem, Kolumbií, Brazílií, Bolívií a Chile. Délka peruánského pobřeží měří 2 480 km, nejdelší suchozemská hranice s Brazílií má 2 995 km. Území Peru je rozděleno do tří geograficky odlišných oblastí: *costa, sierra, selva*. Přes rozlohu země nepřesahoval počet obyvatel v sedmdesátých letech minulého století 15 miliónů.

V inckém impériu neměli poddaní právo na vzdělávání a školy navštěvovaly pouze děti z vládnoucí vrstvy. Ostatní děti měly povinnost naučit se od svých rodičů pracovat na poli, popřípadě vykonávat řemeslné činnosti. („… člověk se naučil stavět pevné domy, tkát a příst.“)

To jsou ty nejzákladnější údaje, které můžeme vyčíst z kterékoli učebnice zeměpisu. Stačí jen dodat, že hlavním městem Peru je Lima, která v posledních letech zaznamenala výrazný hospodářský vzestup a i co do počtu obyvatelstva patří k největším městům Latinské Ameriky.

Příroda byla k Peru štědrá a obdařila zemi různorodou a atraktivní krajinou. Pobřežní pás široký 40 až 80 km, zvaný *costa*, se táhne v délce 2 600 km podél Pacifiku a má polopouštní až pouštní charakter. Kamenité pláně s písečnými dunami připomínají Saharu, zatímco údolí řek, stékajících se Západních And k Pacifiku, proměňují poušť v kvetoucí zahradu.

Naprostým kontrastem je oblast zvaná *sierra*, která se rozprostírá především v západní a jižní části Peru. Projíždíme-li Andami, dojmy se střídají. V nižších částech,

v malebných zelených údolích, nejsme daleko od představy Beskyd či Oravské Magury, ve vyšších polohách jako bychom se ocitli v Tatrách. Až na to, že nad těmito pomyslnými Tatrami se tyčí neproniknutelní horští velikáni se zasněženými vrcholky a s nejvyšší horou Huascaránem (6 768 m).

Třetí geografickou oblastí je *selva*, zahrnující východní a severovýchodní část Peru. Je to Amazonie, tedy oblast povodí řeky Amazonky, pokrytá většinou hustým tropickým pralesem a bažinami, skrývající dosud nejedno tajemství. Nemám na mysli zatím neobjevené indiánské kmeny či kultury, ale zejména nerostné bohatství, především ropu. Ta byla vždy předmětem svárů a mnoha mezinárodních jednání o hranicích se sousedními státy a stála u mnoha významných společenských a politických událostí. Od konce šedesátých let začal stát provádět cílený průzkum ropných nalezišť a měl jsem příležitost se s touto problematikou během svého pobytu v Peru blíže seznámit.

Selva tvoří 62 % území Peru. Je však velmi řídce osídlena a žije zde pouze 10 % obyvatelstva, převážně indiánského. Tato oblast, ač dosud nejméně hospodářsky významná, má velké perspektivy. Kromě ropy se stalo významným obchodním artiklem dřevo. Sláva Iquitos a Pucalpy z období kaučukové horečky však bude těžko kdy překonána.

Peru leží v tropickém pásmu, od rovníku až po 18° jižní šířky. Klima je velmi různorodé. *Costa* má teplé podnebí a zejména Lima je charakteristická tím, že zde takřka neprší. V dubnu 1975 během mého prvního pobytu v Peru zde asi hodinu mírně pršelo a prý to byl nejvydatnější déšť za posledních deset let. Teplota poklesla na 16–18 °C. Denní tisk se ihned předháněl v předpovědích, že toho roku bude nejtužší zima v tomto století a spekulovalo se dokonce i se zemětřesením. Jinak

je však teplota vzduchu v Limě relativně stálá a nízká, během roku mezi 15–25 °C, s maximem v létě, což je v Peru v prosinci až v dubnu, s minimem v zimě, což je v květnu až v listopadu.

Koncem května se rozprostírá nad Limou skoro každý den vrstva mlžného oparu, která sahá do výše 700 až 1 000 metrů a zabraňuje pronikání slunečních paprsků. Když to skutečně nastalo, cítili jsme se jako doma. Počasí se nijak nelišilo od chladných zamračených srpnových dnů někde v Ostravě. Skutečnost však nebyla tak strašná, jak líčili někteří znalci před naším odjezdem do Limy. Tvrdili totiž, že aklimatizace v Limě je pro Evropana v prvních měsících pobytu srovnatelná s těžkou prací v dolech. Od prosince až do dubna má však Lima téměř stále slunečně dny. Tento jev, provázený mlžným oparem, který zde nazývají *garúa*, způsobuje studený Humboldtův proud.

V Limě od konce května udeří zima a dostáváme se k další zajímavosti. Stačí vyjet čtyřicet kilometrů za město a ocitáme se v rajské oáze, kterou zde nazývají *El Bosque* (les). Jsme ve výši 950 m, což stačí, abychom po projetí zónou trvalé mlhy jako kouzlem objevili místo ozářené sluncem – skoro po celý rok. A kolem květy, palmy, vrcholy hor. V horách je ve srovnání s pobřežím počasí takřka opačné. Chladné dny, a navíc velmi deštivé, jsou zde v období od listopadu až do dubna, teplé a suché dny od května až do října. Chcete-li v sobotu a neděli uniknout limské zimě, jeďte na výlet do hor nebo do *EI Bosque*.

Zbývající pralesní oblast *selva* má typicky tropicky horké a vlhké podnebí. V Iquitos je průměrná roční teplota kolem 26 °C. Velkou část tohoto regionu pokrývá tropický prales vystupující z amazonských nížin po svazích Východních Kordiller až do výše 1 500 metrů.

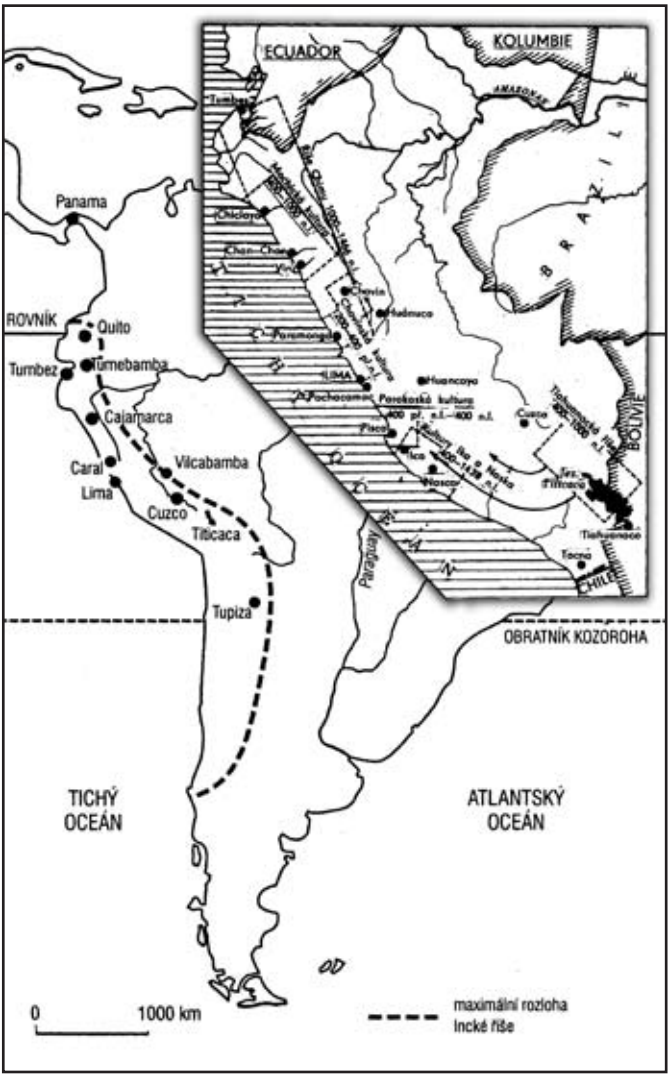

Rozloha inckého impéria v době největšího rozkvětu. Detail – Peru.

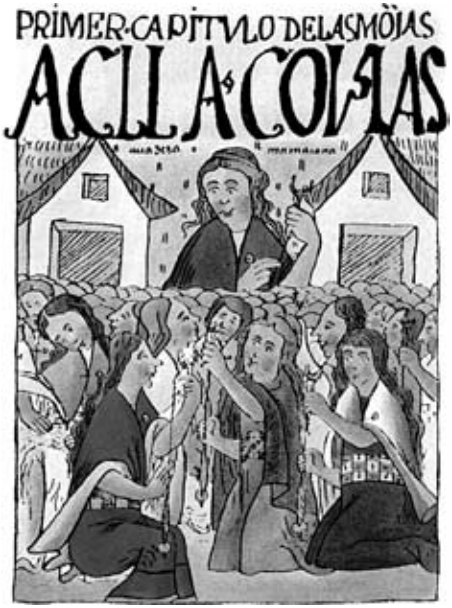

Stav manželství mohly narušit neočekávané události, například války. Ty měly za následek úbytek mužů. V tom případě byly přebývající ženy odvedeny do domu žen – Aclla Huasi. (Uprostřed mladých dívek, mezi kterými si Inka mohl vybírat společnice, je dozorkyně.)

Toto je také Lima? Si, señor!

Někteří nazývají Limu „strašným městem“. Řekl bych, že samo město není strašné, naopak patří k nejkrásnějším v Latinské Americe. Je tomu teprve necelých pět století, kdy toto město bylo osadou s indiánským vládcem – kasikem jménem Taulichusco. Podle protékající řeky zvané Rimac začali španělští dobyvatelé místu říkal Limac, později jen Lima.

Dobyvatel Francisco Pizarro vyslal indiány na průzkum tohoto území s příkazem, aby vyzvěděli, zda má „dobrou vodu, dříví a půdu vhodnou pro setbu“. Zřejmě uspěli, protože zanedlouho opustila skupina Španělů, indiánů a černochů dosavadní sídelní město Jaulu, aby založili nové hlavní město poblíž moře. Podle vyjádření historiků nese zakládací listina datum 18. ledna 1535 a město bylo nazváno *Ciudad de los Reyes* – městem králů. Dodnes nejsou historikové sjednoceni v názoru, zda tak bylo učiněno na počest tehdejších španělských monarchů (v erbu města jsou uvedeny iniciály I. C. – královny Isabely Kastilské a krále Carlose Aragonského) nebo na počest „Tří králů“ (místo bylo vybráno 6. ledna a město nese v erbu tři zlaté koruny). Tento název dostala Lima plným právem, neboť hrála nejdůležitější roli v ekonomickém, kulturním a politickém rozvoji na jihoamerickém subkontinentu. V mnohém se tak děje dodnes, ať již máme na mysli iniciativy Limy v andském ekonomickém seskupení *Grupo*

Andino v osmdesátých letech, nebo aktivity za následujících vlád, které se pokusily o řadu sociálních reforem.

Dříve byla Lima hrdě nazývána městem zahrad – *Ciudad Jardín* – a je možné to dodnes tvrdit o některých čtvrtích města, jako například o Miraflores či o San Isidro. Město však rostlo chaoticky a mnohem rychleji než možnosti udržovat je v odpovídajícím stavu a také podnikatelé spíše sledovali zbohatnutí než společenský soulad. A tak je dnes Lima městem hlubokých sociálních rozdílů a na každém kroku lze spatřit lidi bez přístřeší, spící v parcích na lavičkách či na chodnících, jakož i skutečné brlohy v okrajových částech města plné otrhaných dětí. Lima soustřeďuje více než čtvrtinu obyvatel země. Ve městě se koncentruje více než 80 % tovární a strojírenské výroby, chemického průmyslu a obchodu Peru. Lima a zbytek země jsou dvě tváře Peru.

Po prvním příletu do Limy je přímo šokujícím zážitkem čilý dopravní ruch, jeho styl a pohled na valící se dopravní prostředky. Jezdí vše, co má kola, a to podle dohodnutého pravidla „většímu dej přednost“. Křižovatku projíždějí na červenou a jízda v protisměru je zřejmě lahůdkou. Můj přítel, který nás na letišti očekával, zručně přejížděl mezi třemi pruhy jednoho směru, neboť žádný z nich nepovažují Peruánci za rychlejší či pomalejší. Jako Středoevropanovi mi šla z řítících se vozů hlava kolem a v duchu jsem si říkal, že naučit se jezdit v Limě je pro mě předem ztracené.

První měsíc mých řidičských zkušeností měl přímo tragické následky. Podařilo se mi několikrát zastavit dopravu, neboť jsem běžně vjížděl na nejživějších třídách do protisměru, a to z celkem prozaických důvodů. Směr jízdy totiž není vyznačen na cedulích, ale pouze na silnici. Jedním okem tak sleduji mapu města a druhým jedoucí vozidla. Ohleduplní a slušní strážcové pořádku mi

však vždy zasalutovali a vyvedli mě z chaosu. Faktura za mé přestupky nepřišla.

Nemáte-li v Limě automobil, jste takřka ztraceni. Na hlavní třídě – Arequipě – můžete použít *colectivo*, které jezdí po asi osm kilometrů dlouhé trase. Postavíte se jednoduše na rohu každé příčné ulice a šofér colectiva vystrčí ruku z vozu či vraku a prsty vám ukáže, kolik pasažérů může vzít. Doprava colectivem je poměrně pohodlná a není drahá.

Obtížnější je to s taxíky. Jednak je jízdné drahé, jednak nebývají po ruce. Ale i to je docela únosný způsob přepravy.

Hororem je cestovat po městě autobusem. Ne vždy lze rozpoznat, že se jedná o autobus. Vystoupíte-li z těchto vraků bez úhony, zalije vás pocit štěstí. Jste dvojnásob šťastní, když vám v kapsách nic nechybí. Příště jdete raději pěšky.

Kdysi měla Lima tramvaje, o čemž svědčí zbytky kolejnic v některých částech města. Škoda, že již neexistují.

I když policejní předpisy pro technický stav vozidel jsou přísné a každý rok jsou vozidla podrobována kontrole, jezdí po silnicích vše. Jak to dokáží majitelé vozidel prosadit při pověstné „přísnosti“ autorit města, to nikdo neví. Vozidla bez blatníků, světel, dveří a podobně jsou zcela běžnou záležitostí.

Časem jsem pochopil, že pravidlo – „jeď, když můžeš, třeba i na červenou, jen dávej pozor, a pozor dávej vždy, i když si myslíš, že máš přednost!“ – má také své výhody. Velmi se tím zrychluje doprava v přeplněných ulicích a sám jsem se nesetkal s mnoha haváriemi. Když se mi to nakonec přece jen „podařilo“, znovu jsem si uvědomil drsnou tvář Latinské Ameriky. Dokud policie neověří totožnost a „movitost“ raněného, nemá postižený naději na lékařské ošetření. I to byla peruánská realita.

Správní členění Peru. Peru je rozděleno do 23 departementů a jedné konstituční provincie. Departemenenty se člení na 143 provincií. Nižší správní jednotky tvoří distrikty, kterých je více než 1 400.

Lima z druhé strany

Inkové po sobě zanechali mnohé stavební památky. Jedinečné konstrukce z nepravidelných kamenných bloků dokládají do dnešních dnů jejich řemeslnou zdatnost. (Uprostřed je vyobrazena jedna z typických inckých staveb – pohřební věž, chullpa.)

Pokaždé je musíš vidět, projíždíš-li San Isidro, či vracíš-li se do města od moře. Pronikají mezi stíny palem, ibišků, oleandrů a vavřínů, lemujících avenidy Limy. Jejich žlutohnědá barva ostře kontrastuje s jasně modrou oblohou a šťavnatou zelení tropické květeny. Obepínají město téměř ze všech stran ve tvaru půlměsíce. Půlměsíce, jehož plocha se každým rokem zvětšuje o desítky tisíc přistěhovalců. Jsou to chudinské čtvrti Limy – *barrios pobres*.

Náš nedělní výlet směřuje právě sem do východní části *barrios pobres*. Zanecháváme za sebou haciendy a vily nejrůznějších architektonických stylů, řešených s vkusem a nápaditostí. Je den odpočinku – *fiesta*. Kolem panuje relativní klid, rušený jen činností služebnictva, jehož jednotné letní oblečení z dálky připomíná pracovní úbor našich zdravotních sester.

Najednou, aniž si to stačíme uvědomit, se prudce mění panorama. Zaparkované automobily řídnou, přibývá lidí na ulici. Upoutává nás zcela všední, pulzující život. Tržnice s ovocem, spojená s výkupem a distribucí pouličním prodejcům, nás podmaňuje omamnou vůní citrusů, pomerančů, ananasů, manga a ostatního tropického ovoce.

Malý chlapec v kanárkově žlutém úboru pomalu pojíždí se svou tříkolovou šlapací prodejnou kolem tržnice a halasně ujišťuje kolemjdoucí, že jeho hrozny jsou ty nejlepší a nejlevnější. Jsou opravdu velké a chutné. Nic-

méně druhá část chlapcova sdělení, týkající se ceny, se s realitou rozchází.

Ještě pár desítek metrů a jsme u cíle. Procházíme kolem zídky a musíme obejít živou překážku. Tulák, snad třicátník, vsedě opřen o zeď, dává nevtíravým způsobem na odiv své zanedbané svršky. Na krku má náhrdelník z opratí, něco jako třikrát obtočený obojek. S mojí žádostí o snímek blahosklonně souhlasil. Z jeho úsměvu nebylo možno vyčíst, zda se baví nebo námi pohrdá. K nabízené odměně deseti solů jen prohodil: „To si dejte svému císaři!“

Jsme u cíle. Před námi vykukují domky a chatrče zakousnuté do šedé skály. Některé z nich, ty relativně nejlepší, jsou postaveny z cihel vyplňujících betonový skelet. Většina domků má však jednodušší konstrukci – jsou to rákosové rohože, ovinuté a upevněné ke dřevěným kůlům. Střechy zde slouží jako vhodné místo pro již zcela nepotřebné věci z domácnosti. Tento obraz dokreslují domácí zvířata, především psi a slepice. Zahlédnete i uvázanou opičku či papouška.

To je *barrio pobre*. Pohybujeme se klikatými úzkými chodníčky, po nichž se šplhají každodenně děti i ti dříve narození. Stoupáme pomalu po jednom z nich.

„Con permiso!“ „S dovolením.“

Téměř neslyšně nás předcházejí ženy, nesoucí na tyčích vědra pitné vody. Každá nese nejméně dvě desetilitrové nádoby. Navazujeme rozhovor a nabízíme pomoc.

„No, no, señor!“ Slyšíme kategoricky zamítavou odpověď .

Ve chvilce oddechu se dovídáme, že tuto činnost zde vykonávají jen ženy. Muži zase chodí na oplátku do práce, a tak si obě pohlaví své úkoly jasně vymezila. Uvážíme-li, že vodu nutno nosit někdy až několik set metrů do strmého svahu a navíc několikrát denně, jde o úctyhodný sportovní výkon.

Po dalším chodníčku sestupuje starší žena s nůší na zádech. Na hlavě má tradiční slaměný žlutý klobouk, na těle pestře zbarvenou blůzu a černou sukni s volány až ke kotníkům. Nesestupuje – přímo běží.

„Buenos días,“ zdravím.

„Buenas“, odpovídá letmo, aniž hne hlavou. Běží dál, běží dál setrvačností jako její život beze změny po desítky let.

Stoupáme výše až k posledním obydlím. Příbytky jsou většinou otevřené, a tak se lze bez obtíží přesvědčit, jaké je jejich sociální vybavení. Každý příbytek je společným místem početné rodiny majitele a současně většiny domácího zvířectva. Kanalizace neexistuje, sandály jsou nepraktickou obuví.

Výhody i nevýhody života v *barrios pobres* jsme se snažili posoudit i z humorné stránky. Tak například ti, kteří bydlí na skále, na nejvyšších místech, mohou vylévat odpady na ty, co jsou pod nimi; níže položení to mohou ještě někomu vrátit, ale ti dole už musí přijímat bohatý příděl všeho, co přichází shora. Humor však postrádal jakékoli opodstatění. Jsme již téměř na nejvyšším místě barria. Z nejbližšího příbytku nás pozoruje několik párů zvědavých očí. Po našem pozdravu vychází z domu majitel.

„Buenos días! Como está usted?“ „Dobrý den, jak se vede?“

Ptáme se obvyklou zdvořilostní frází a současně si uvědomujeme, že tato otázka je v tomto okamžiku nevhodná a netaktní, neboť samo okolí na ni dává odpověď. Avšak kontakt nebyl narušen.

Naopak. Majitel nás informuje o tom, že zde bydlí i s rodinou už třetí rok.Vláda si prý uvědomuje, v jakých špatných podmínkách žije dělnictvo a zejména indiáni v okrajových čtvrtích Limy. Slíbila, že tento pozůstatek předchozího chaotického rozvoje města bude radikálně řešit. V letošním roce (píše se polovina sedmdesátých let),

prý byli všichni seznámeni s projektem kanalizace, zavedení elektrického proudu a vodovodu. Přichází soused z vedlejšího příbytku a přidává se k rozhovoru: „Žijeme velmi špatně. Věříme však, že se něco stane. Něco se musí stát. Možná, že to přijde z nebe...“ a energicky ukazuje prstem k sluncem ozářené obloze.

Indiánské děti z barrios pobres před typickým obydlím. (Lima 1975)

Lidé k nám byli velice upřímní a ochotně odpovídali na naše otázky. Když jsme fotografovali skupinku dětí ve stáří kolem šesti let, darovali jsme jim různé maličkosti, mezi nimi i několik kousků dětského prádla. Děti byly rozpačité, nechtěly tuto pozornost přijmout a nakonec nás odzbrojily tím, že darované věci hodily psům, kteří o ně projevili daleko více zájmu.

Slunce pálí do žlutavé kamenité pouště. Sestupujeme po hadovitě se vinoucích strmých serpentinách a prožité chvíle v *barrios pobres* se nám zdají být přeludem. Jakousi fata morganou, obrazem z jiného světa.

Tacora je nejzajímavějším tržištěm světa

V kultuře inckého impéria se těšil výrazné pozornosti posmrtný život. Těla příslušníků elit byla mumifikována. Pohřební výzdoba byla mnohdy velkolepá. Hrobky v nejstarších nekropolích – např. v Paracasu – měly lahvovitý tvar, zatímco později byli zemřelí ukládáni do podzemních místností.

„Postroj na koně za 10 liber! Za 10 liber postroj na koně!“

Hlas se nese a zase ztrácí ve velkém mraveništi tacorského tržiště, ale nakonec se ho podaří lokalizovat. Uprostřed starého harampádí se tyčí statný kečua a slibuje si obchod.

„Nemáme koně,“ odpovídáme.

„To nevadí“, dodává indián, „kupte si to, dnes se to používá jako ozdoba moderních bytů, všichni gringové to kupují. Mám také kožený bič, dělal ho sám velký náčelník Atahualpa.“

Usmáli jsme se. Nečekali jsme takovou vtipnost u chladného indiána. Když viděl naše pochyby, opravil se: „Vlastně ne Atahualpa, ale zcela určitě jeho děti“.

Nabízená cena je směšně nízká, naši chalupáři by zaplesali nad těmito skvosty.

V pestré směsi exotických barev, vůní a pachů, hromad starého harampádí a luxusního nábytku ve stylu Ludvíka XIV., v tom lidském hemžení upoutala naši pozornost indiánská žena sedící opodál na dřevěné bedně. Nabízela zajímavý artikl. Ve velkém plastikovém obalu měla deset právě narozených prasátek. V přepočtu asi dvacet korun za kus. Vedle ní ležel v prachu opelichaný starý pes. V papírové bedně klidně odpočívalo asi roční dítě s velikýma černýma vnímavýma očima. Indiánské děti jsou velmi hezké s přirozenou inteligencí a schopností rychle se po-

starat samy o sebe. Není vzácností, že pěti až šestileté děti se již živí hlídáním aut nebo jinými službami.

To je Tacora, velké město uprostřed Limy, velký bleší trh, rozprostírající se na ploše několika kilometrů čtverečních. Akční rádius vlivu Tacory však zasahuje celou Limu.

Tacora je neblahým dědicem chaotického rozvoje a prudkého růstu počtu obyvatel Limy. Zde nalézají útočiště všichni ti, kteří nemají práci a přece nějak musí být živi.

Kdo ovládá mechanismus trhu, kdo usměrňuje a řídí jeho život, kdo mu dává řád v chaosu? Je zřejmé, že Tacora má svá určitá obchodní a společenská pravidla, má svůj život, vrcholící o nedělích a svátcích. Jak proniknout k tajemství Tacory? Je to obtížné. A stejně tak není možné, pokud nekupujete, dozvědět se cenu prodávaného zboží.

Přiblížili jsme se k asi metr vysoké hromadě náhradních dílů panenek. Nožičky, ručičky, vlásky, tu zase krk či trup.

„Kupte si a složte si z toho panenku pro své dítě. Nebo vám snad doma chybí nožička či ručička? Určitě najdete, co potřebujete."

„Můžete nám říci, za kolik prodáváte náhradní díly k panenkám? Nebo jakou mají cenu tyto prázdné sklenice od whisky či rumu, nebo tyto staré žehličky, součástky od vodovodů všech druhů, ozubená kola, dráty, rezavé hřebíky, kliky a železný šrot?"

Černovlasý *cholo* (čolo) se na nás opovržlivě podíval: „Chcete koupit? Nechcete. Tak proč se ptáte! Až budete mít vážný zájem něco koupit, tak vám řeknu cenu."

„Kupuje to vůbec někdo, třeba tyhle pozůstatky panenek připomínající stará pohřebiště?"

„Pchá, zbytečná otázka, gringo, jinak bych tu přece nestál!"

Tacora, největší bleší trh v Limě, je také místem, kde si denně podávají ruce drobní zloději, lupiči, mafie

a podvodníci všeho druhu. Vláda tento problém dobře zná a snaží se jej řešit. Již mnohokrát se vážně jednalo o přísném zavedení evidence všech prodavačů a zrušení blešího trhu. Vždy bezvýsledně, neboť vláda nemůže dát jasnou odpověď všem těm pouličním prodavačům na otázku: „A z čeho budeme živi?“

Postrachem všech prodavačů Tacory je fotoaparát, zejména pokud je v rukou Peruánce. I v rukou cizince vyvolává nevraživé pohledy. Důvody jsou jasné. Tak za prvé – na bleším trhu se prodávají věci, jejichž původ je přinejmenším problematický. Očeše-li vám do rána někdo automobil, buďte ujištěni, že Tacora nezklame a tyto věci, třeba právě ty vaše, si zde opět můžete koupit. Prodavači, kterých je zde asi třicet tisíc, prodávají samozřejmě na černo. Nejsou registrováni a neplatí daně. Za druhé – takový „gringo“ s fotoaparátem v ruce se stává nebezpečným ohniskem napětí, neboť se kolem něj ihned začnou stahovat delikventi. „A kdo se na to má dívat, jak obírají nevinného gringa?“

Na dotaz, proč prodavači nezasáhnou ve prospěch těch desítek či stovek okrádaných, se nám dostalo jasné odpovědi:

„Přece se nebudeme vystavovat riziku pomsty a násilností. Jsme nuceni s pouličními lupiči žít v symbióze. To je zase jejich profese. Také se musí nějak živit. A pokud okradou bohatého gringa, tak nás to stejně nebolí, však on si zase nějak pomůže.“

Tacora je i turistickou senzací. Kde jinde na světě je možno tak levně a zaručeně prožít tolik napětí a strachu?

Tacora je muzeem starožitností. Nad prodávanými singrovkami by bledlo závistí kdejaké evropské muzeum. Chcete si koupit vysloužilé uniformy a helmy z druhé světové války? I to je možné. Vedle kupuje evropsky oděná dívka dva kilogramy rezavých pokroucených hřebíků. Na náš tázavý pohled se smutně pousmála. Pro lidi s nízkými příjmy je i nový hřebík nedostupný.

K poledni potkáváme skupinku indiánek z hor v bohatě nabíraných sukních. Na zádech vykukují z uzlíčků batolata, starší bosé a špatně oděné děti jdou po svých. Fotoaparátu se zalekly a rychle zmizely mezi stánky. Mezi indiány panuje pověra, že fotoaparát bere duši.

Tacora může být právem zařazena mezi tržiště senzací. Můžete zde koupit vše od jehly až po elektrický sporák pochybného původu a, máte-li štěstí, také automobil nebo starou lokomobilu.

Boty, které jsem daroval plačící indiánské ženě, se hned druhý den objevily na tržišti. Prodávající však dělali, že mě nikdy neviděli. (Lima 1976)

V procesí je zachyceno mumifikované tělo, které je neseno během vzpomínkových slavností. Pro pobřežní kultury na jihu Peru bylo typické, že těla byla ovinuta mnoha vrstvami látky. Podle množství látky lze usuzovat na postavení jedince.

Muchacha

Ke společenským zvyklostem v Limě patří mít služebnou – mučaču. Přesvědčili jsme se o tom více než pádně již týden poté, co jsme museli propustit první služebnou. Když rovnoprávnost, tak rovnoprávnost. Já pral, manželka žehlila. S pocitem uspokojení z dobře vykonané práce jsem spěchal po venkovním schodišti pro služebnictvo na střechu našeho domu, kde je sušárna. Jaké však bylo moje překvapení, když jsem uviděl ve všech oknech okolních domů služebné. Byly vyloženy jako ve výkladních skříních a mohly se smíchy potrhat. „Pán má dole poslední model luxusního plymoutha s automatickou převodovkou a pere prádlo!“

Pocit uspokojení okamžitě zmizel. Pohled z terasy na širokou limskou zátoku, překrásné tropické stromoví, květy pode mnou a Andy v pozadí mi zešedivěl. Okamžitě musíme hledat novou služebnou. Jsme v Peru. Prestiž a vážnost se získává mimo jiné velkým vozem a služebnictvem.

V Limě jsou tisíce indiánských dívek hledajících práci v domácnosti, zaopatření a výchovu. Nemají na školné, nemají byt a nemají co jíst. Nová vláda se alespoň postarala o to, že práce v domácnosti je považována za zaměstnání a zaměstnavatel má povinnost služebnou pojistit. Ona má pak nárok na lékařskou péči, má právo na základní ošacení, stravu a byt, pokud ovšem pracuje na celotýdenní úvazek a v rodině i bydlí. Pracuje-li pouze na zkrácený nebo částečný úvazek, nemá žádná práva.

Jak zacházet se služebnou? Samozřejmě jsme to nevěděli, neboť poslední služebné jsem zažil jako dítě a znal z vyprávění našich babiček.

Naše služebná Raquel byla asi dvacetiletá, půvabná a velmi čistotná indiánka. Její předkové pocházeli odněkud z Amazonie. Studovala odpolední oděvní školu. Platili jsme jí více, než byl obvyklý průměr a odváděla dobrou práci. Byla inteligentní, dobře vařila indiánská jídla. Velmi rychle a správně se naučila obsluhovat podle zásad etikety pozvané hosty. Peruánci většinou dělají služebným potíže se studiem, neboť především potřebují, aby odváděly domácí práci a zacházení s nimi není vždy nejlepší. Dá se proto říci, že práce u cizinců je pro indiánské dívky výhrou. Raquel si rychle zvykla na dobré zacházení, na večerní kávu a cigaretu společně s námi. Naučila se rychle hospodařit, takže lednička byla stále prázdná. Začínala se cítit paní domu a po měsíční službě prohlásila, že chce vyšší plat a že nebude prát a žehlit. Tím její práce v našem domě skončila.

Přišla Susana Mendoza. Byla to opět pohledná osmnáctiletá indiánka z altiplana. Byla chápavá, rychle se naučila domácím pracím, vařila a po večerech se vzdělávala. Ptala se, kde leží Evropa, kdo byl Beethoven a se zájmem naslouchala zpěvu Karla Gotta. Velmi pozorně sledovala v peruánské televizi hodinový pořad o Československu, jehož jsem byl spoluautorem. Když se s námi o prázdninách na dva měsíce loučila, plakala. Měla v nás rodiče. Zaplatili jsme jí proto dva měsíce dopředu a řekli: „Milá Susano, tak na shledanou 15. září“.

Aby nás měla čím překvapit, vzala si od nás půl kilogramu jemné vlny. Prý uplete pro seňoru krásnou šálu. Potom odejela za svým otcem do hor, do oblasti Huancaya, do indiánské vesnice, v níž je prý její táta náčelníkem.

Vrátili jsme se z dovolené podle původního časového plánu. Září dávno minulo, přišel říjen a Susana nikde. Pak přišel listopad. Ptal jsem se peruánských právníků,

Indiánská dívka stoupá každý den na kopec chudých v barrios pobres. Typická muchacha. (Lima 1975)

co mám dělat, že se naše mučača asi ztratila někde v horách. Ze zkušenosti jsem věděl, že cesta do hor je vždy velkým dobrodružstvím s neznámým koncem. A mladá dívka sama na cestách! No, měl jsem o ni opravdu strach. Vysmáli se mi.

„To ještě neznáte, seňore, mentalitu zdejších lidí? Ona přijde, nebojte se, za rok, za dva, žádný strach. Buďte přece trpělivý“.

Byl jsem trpělivý. Nezbývalo mi také nic jiného. V únoru následujícího roku Susana přišla s veselou tváří. Chovala se zcela normálně, jako by odešla včera. Mezitím se šťastně vdala za sympatického indiánského chlapce, který ji doprovázel. Donesla seňoře upletenou šálu a prohlásila, že nastupuje do zaměstnání. O penězích zaplacených dopředu jsme všichni taktně pomlčeli. Ale to jsme již měli Noru. Nemohli jsme přece tak dlouho čekat na Susanu. Odešla proto s nepořízenou.

Nora byla prostá indiánská dívka z hlavního města Cuzka. Chodila bosa a s čistotou byla poněkud na štíru. Ošacení či obutí, které od nás dostávala, vždy okamžitě prodala. Byla vdaná. Manžela a ročního chlapečka měla v Cuzku. Po dítěti se jí údajně nestýskalo.

Asi po třech týdnech jejího pobytu u nás jsem něco potřeboval v jejím pokoji. Když jsem vstoupil, zkoprněl

jsem. V papírové bedně od piva *Pilsen Callao* seděl asi roční chlapeček a nevinně na mně poulil velké černé oči. Byl zcela potichu, hrál si s kouskem papíru, kolem bylo nadrobeno a načuráno. Takto nepozorován zde žil od samého počátku.

Mučača plakala, že má požádáno o jesle a jako sociální případ je dostane. Skutečně, za dva týdny chlapeček z bedny zmizel. Druhý den Nora bez pozorovatelného dojetí ohlásila, že chlapeček snědl v jeslích nějaké traviny a bude dva týdny v nemocnici. Však on to někdo zaplatí. Dva týdny pobytu v nemocnici stály v přepočtu asi dva tisíce korun, což bylo v Peru, a zejména pro mučaču, hodně peněz. Na to by musela pracovat půl roku. Potom již o chlapečkovi nikdy nemluvila. Poslala ho k rodičům do Cuzka.

Nora byla bezprostřední s přirozenou inteligencí. Stačilo jí jednou ukázat, jak se dělá vepřo, knedlo, zelo a za týden je stejně kvalitně připravila. Přesto nám na konec k obědu skoro každý den vařila rýži, neboť tu prý jedí v Cuzku jen bohatí. Znala dokonce několik slov anglicky, španělsky uměla slova: *„Si, señor!“* nebo také *„No, señor!“* Po dalším vzdělání, jak sama pravila, nijak netoužila.

Proč se v Peru země třese

Základem společnosti byla rodina. Mladý incký muž nabízí dary rodině své budoucí partnerky. Administrativně významnější byla instituce ayllu, která představovala formu klanu, kdy více rodin žilo a pracovalo společně především v zemědělství.

Sedíme v kině Roma v Limě a pozorujeme odvíjející se děj filmu „Zemětřesení“. Náhle slyšíme dunění a pružná vlna poprvé rozechvívá sál. Milenci na filmovém plátně nevěnují drnčení oken a řinčení skla pozornost. Zato celým sálem kina proběhla první vlna vzrušení a mnozí, kteří tak důvěrně znají účinky zemětřesení, sklouzávají jako na povel ze židlí a v bezmezném zmatku se plazí po zemi nebo prchají ze sálu. Ale film pokračuje dál. Většina diváků se po chvíli vrací na svá místa a jen s námahou se snaží vstřebat přesvědčivost filmového ztvárnění otřesů.

V zápětí se ve filmu otevírá sanandreaský zlom a v něm mizí dva geologové měřící seismickou aktivitu. Odborníci si uvědomují, že za několik hodin hrozí městu San Francisco zkáza. Následuje řada silných otřesů, které svým účinkem překonávají očekávání diváků. Sál kina a lidé v něm se rozechvívají pružnými vlnami, chvějí se stěny, již již se bortí, diváci poskakují na svých židlích, všichni strnulí bezmeznou hrůzou.

Dojem je naprosto dokonalý, neboť jsme v zemi, kde lidé neblahé účinky této metly lidstva již vícekrát zažili. Díky těmto zkušeným a impulzivním divákům jsme prožili filmové představení doplněné o autentické ukázky krizového chování během zemětřesení. A to vše bez zvláštního příplatku.

Pokaždé, když se v Peru zatřese země, vyvstává vždy znovu a znovu otázka: „Proč právě nás postihlo zemětřesení? Je to snad krutý osud latinskoamerického subkontinentu? Cožpak ve století vědy a techniky, které již umožnilo spojení kosmických lodí v prostoru a vyslání člověka na Měsíc, není možno zemětřesení předvídat a vytvořit spolehlivý bezpečnostní systém?“

Můžeme si však také položit otázku jinak. Proč se lidé znovu a znovu vracejí do míst, která byla totálně zničena přírodní katastrofou a s bezmezným úsilím znovu budují nové domovy? Proč tyto domovy stavějí stejným systémem, který neodolává zemětřesení? Není možno najít bezpečnější místa bez hrozícího nebezpečí, že budou v případě přírodní katastrofy zavaleni sesuvy či proudy bahna?

I když věda v oblasti výzkumu příčin zemětřesení doznala zejména v posledních desetiletích značného pokroku, musíme konstatovat, že se stále ještě nacházíme v oblasti hypotéz a dohadů. Zdrojem zemětřesení jsou pohyby v zemské kůře, vyvolané nedostatečně prozkoumanými vnitřními silami. Víme, že zde působí různé tlaky a napětí, které již po milióny let spoluutvářejí obraz naší zeměkoule. Tyto tlaky také vyvrásnily pohoří And a zejména tato oblast není dodnes klidná. Vzpomeňme jen na katastrofální zemětřesení v Peru dne 31. května 1970 nebo na zemětřesení v Limě ze dne 3. října 1974.

Kontinenty jsou v neustálém pohybu, který dosahuje podle některých údajů až šestnácti centimetrů vodorovného pohybu ročně. Je třeba si uvědomit, že i dno oceánů má svůj vývoj a svůj pohyb. Tak například na obou stranách Latinské Ameriky vznikají podmořské Andy. Dno Atlantického oceánu a s ním i podmořské kordiléry a Latinská Amerika se pohybují západním směrem, zatímco dno Tichého oceánu i s podmořskými kordilérami se pohybují na východ. V oblasti jejich střetu probíhá

podél celého západního pobřeží Jižní Ameriky hluboká tektonická linie, jejíž hloubka je místy větší než výška kontinentálních And. A právě v této oblasti dochází k pozvolnému nasouvání Latinské Ameriky na dno Tichého oceánu a ke vzniku velkých napětí a tlaků, které, když přesáhnou určitou kritickou hodnotu, se uvolní a vyvolají zemětřesení. Můžeme si to představit asi tak, jako by se Jižní Amerika nasouvala na mohutnou podmořskou desku. Horniny se těmto změnám přizpůsobují, dochází k plastickým deformacím, ale také k praskání zemské kůry s následným zemětřesením.

I když v některých zemích byla učiněna řada pokusů, jak předpovídat zemětřesení, není dosud v žádné z nich vybudován spolehlivý bezpečnostní systém, který by otřesy včas signalizoval. Tato otázka je stejně intenzívně studována i v Peru. Ve druhé polovině 20. století bylo například vybudováno v Ňaňe, Ice a Arequipě devět seismických stanic, kde pomocí japonských a amerických tenzometrů měří napětí v zemské kůře. Velké perspektivy mají před sebou tzv. seismo–akustické metody, s jejichž pomocí lze studovat změny napětí v hornině měřením akustických impulzů, které se bezprostředně před katastrofou ve své intenzitě zesilují. V Československu například byly využívány tyto metody v uhelných dolech k předvídání závalů či v inženýrské geologii k předvídání sesuvů půdy. Tyto metody jsme vyzkoušeli a ověřili jejich účinnost také v Peru při výzkumu svahových pohybů na hydrocentrále Mantaro v Andách.

Závěrem snad tolik, že dnes by nebylo problémem vybudovat signalizační systém, který by alespoň varoval místa vzdálenější od epicentra několik stovek kilometrů. Uvážíme-li, že seismická vlna běží horninami rychlostí přibližně 6 km/s, kdežto elektrický signál 300 000 km/s, bylo by možno například při zemětřesení v Chimbote, které je vzdáleno od Limy

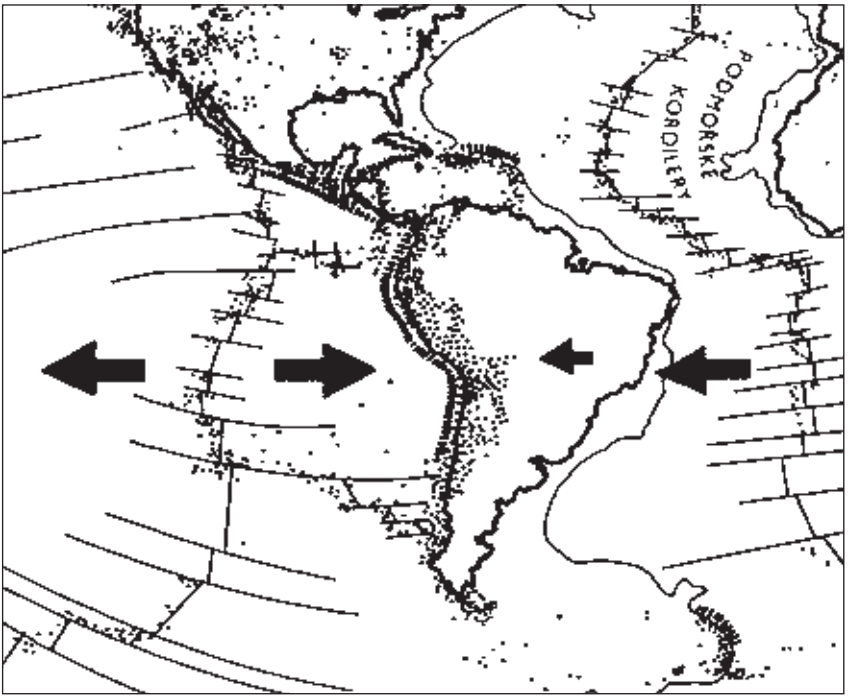

300 km, varovat Limu padesát vteřin předem. Řeknete si, co to je padesát vteřin. Praxe však prokazuje, že během této doby je možno evakuovat děti ze škol, diváky z kin či divadel. A záchrana desítek či stovek, někdy i tisíců životů – pomineme-li materiální škody – by za to stála.

Jižní Amerika se posouvá směrem na západ, zatímco dno Tichého oceánu se z předpolí kontinentu pohybuje na východ. Důsledkem tohoto střetu jsou častá, někdy katastrofální zemětřesení.

Hospodaření inckého impéria spočívalo na zemědělství. Poddaní byli povinni odvádět Inkovi dávky. (Skupina mužů odnáší tribut do státních skladů. Uprostřed dohlížející úředník.).

Jak častá jsou zemětřesení v Peru?

Podle údajů Geofyzikálního ústavu v Limě je možno zaznamenat v průměru osm malých otřesů denně. Tyto otřesy jsou však registrovatelné pouze seismografem. Jen málo z nich se ohlásí vnějšími projevy, jako je rozkmit budov, drnčení skla atd. Statistiky však prokazují, že průměrně každé desetiletí je možné očekávat v některé části Peru ničivé zemětřesení. I zde jsou však měřítka různá. Když zahynulo v Peru v oblasti Huarázu v roce 1970 při zemětřesení 30 000 lidí, jeden znalec čínské historie údajně prohlásil: Třicet tisíc není mnoho. Kéž by Peru nikdy neprožilo tak strašné zemětřesení jako 24. ledna 1556 město Shensi v Číně. Při zemětřesení město prakticky zmizelo ze zemského povrchu a zahynulo v něm a v blízkém okolí více než 800 000 lidí.

Podle údajů peruánského národního plánovacího úřadu došlo k prvnímu zemětřesení v Peru, o němž máme dochovány údaje, v průběhu korunovace španělského místokrále Andrése Huartado de Mendoza dne 2. července 1552. Zemětřesení bylo možno pocítit na celém pobřeží od Limy až po Arequipu. Jako příčina tohoto zemětřesení se uvádí erupce vulkánu Cmate. Největší škody byly způsobeny v Arequipě. Toto zemětřesení se zapsalo do historie vypracováním prvních preventivních protiseismických opatření a nařízení, jako například zákazem stavět zdi vyšší než pět metrů.

Jiné ze zemětřesení v Limě, které si vyžádalo velké škody na majetku a ztráty na lidských životech, je popsáno 17. června 1578. Kronika zmiňuje, že „…domy a chrámy se zřítily s velkým hřmotem a způsobily velkou paniku zejména mezi Španěly. Velmi utrpěl palác místokrále.“

Dne 22. ledna 1582 je zaznamenáno velmi silné zemětřesení v oblasti Arequipy. Jeho síla byla mimořádně ničivá, dosáhla 10. stupně Mercalli a výsledkem bylo prakticky totální zničení města a okolí.

S přibývajícími lety byly údaje o zemětřeseních úplnější. Tak například při zemětřesení v Limě 9. července 1586 je již udána i přesná sedmá hodina večerní a další údaje dovolují určit jeho sílu na 7. stupeň Mercalli. Ačkoli zahynulo pouze dvacet lidí, samotná Lima byla polorozbořená, katedrála se ocitla v ruinách a v Callao vystoupila z moře voda. Seismická vlna se projevila až v Trujillo, kde napáchala rovněž značné škody. Stejně tomu tak bylo i v následujících stoletích.

Jedny z nejhorších zkušeností přineslo osmnácté století. Dne 28. října 1746 zemětřesení o síle 10. stupňů Mercalli zahubilo v Limě a v Callao 8 000 obyvatel. Město a přístav zůstaly v ruinách. Dílo zkázy dokonala mořská vlna tsunami a nemoci, které si následně vyžádaly další tisíce životů. O třicet osm let později, dne 13. května 1784, zemětřesení o síle 11. stupně Mercalli zničilo totálně Arequipu.

V 19. století bylo ještě dalších šest velkých zemětřesení, která postihla zejména Icu, Caravelí, Tacnu, Moqueguu, Limu a Arequipu.

A dvacáté století? Silných zemětřesení, která přesáhla 7. stupeň Mercalli a měla ničivé následky, bylo osmnáct. Mezi nejhorší z nich se řadí zemětřesení v Limě ze dne 24. května 1940, dále v Nazce dne 24. srpna 1942, v Ancashi a Huarázu dne 1. listopadu 1946; právě to způsobilo

vznik až tři kilometry dlouhých tektonických trhlin. Zemětřesení v Limě ze dne 17. října 1956 si vyžádalo více než sto mrtvých a 1 500 raněných. Poslední zemětřesení postihlo Limu dne 3. října 1974. Jeho důsledky jsem mohl brzy poté pozorovat a posoudit sám. Trvalo „pouze“ 2 minuty a 15 vteřin. Během prvního dne bylo registrováno 44 mrtvých a 805 raněných. Především byly postiženy obytné budovy v chudinských čtvrtích. Poškozeny byly i některé veřejné budovy jako například Zemědělská univerzita a Průmyslová banka. Zacelení důsledků zemětřesení si vyžádalo více než deset let práce. V postižených čtvrtích jsem mohl vidět během své návštěvy zborcené domy, na komunikacích trhliny a propadliny.

Jedna z největších tragédií, která se svými důsledky zapsala i mezi světové katastrofy a postihla i československou horolezeckou expedici, se udála dne 31. května 1970 v odpoledních hodinách. Otřes země o síle 7. stupňů Mercalli trval devadesát vteřin. Těchto devadesát vteřin zmařilo desetitisíce lidských životů. Desetiletí lidského úsilí se rázem proměnilo v trosky a škody byly nedozírné. Ze třiceti osmi měst a vesnic bylo patnáct zcela zničeno, ostatní těžce poškozeny. Více než 70 000 domů bylo klasifikováno jako neobyvatelné, byly zničeny přivaděče vody, kanalizace, omezena výroba elektrické energie v hydrocentrále Huallanca na pouhých 10 % normálního výkonu. Celkem 50 000 tisíc zmařených životů, dalších 20 000 osob zůstalo pohřešovaných.

Se smutkem vzpomínáme na tuto tragickou přírodní katastrofu. Je všeobecně známo, že severní vrchol Huascaránu v Bílých Kordillerách patří k nestabilním masivům. Již v minulosti se z hory zřítily ničivé laviny kamení a rozbředlého materiálu a smetly osadu Ranrahirca. V roce 1962 zahynulo zde a v okolí na čtyři tisíce lidí. V novodobé historii tak dokazoval severní vrchol již

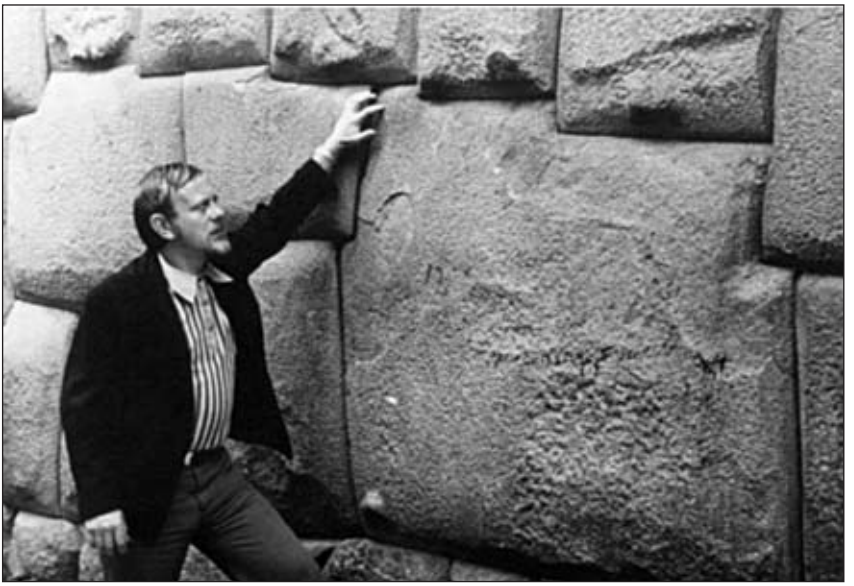

Otto Horský před kamenem dvanácti úhlů v ulicích Cuzka. Kamenné bloky byly do sebe sesazeny bez pojiva formou skládačky a zdi odolávaly po celá staletí i silným zemětřesením. (Cuzco 1975)

několikrát svůj neklid. Snad žádná z peruánských hor tak často nesetřásá svůj mohutný ledový příkrov. Při ohlušujícím rachotu se vždy utrhne několik ledových bloků, které při svém pádu strhnou další materiál a rozsáhlé masy ledu, sněhu a skal se řítí Huaylaskou soutěskou, úzkým kaňonem podél řeky Santa.

Dne 31. května 1970 se po prvním větším záchvěvu země odlomil z vrcholu Huascaránu až devadesát metrů mohutný a dva kilometry široký blok ledu a sněhu, který se řítil po osm set metrů vysoké skalní stěně. Přitom s sebou strhával množství skalních bloků a sutě. Lavina doslova proletěla po jednom z ledovců, protrhla morény a dole se natlačila do kaňonu Rio Shacsha. Příval měl takovou kinetickou energii, že ještě na horním konci kaňonu postranní proud přeskočil horský hřeben, jako by byl katapultován, a pak se sesul na město Yungay. Hlavní proud laviny se hnal dolů údolím řeky Shacsha, smetl Ranrahirku a valil se pak údolím řeky Santa, kde na celém toku dokončil dílo zkázy.

K představě, o jak výjimečný sesuv šlo, snad přispěje údaj, že až do údolí Shacsha i dál přinesla lavina skalní bloky velké jako panelové domy. Rychlost sesuvu byla v souladu s fyzikálními zákony. Od místa odlomení k soutoku zmíněných řek je to patnáct kilometrů. Hlavní masa sesuvu urazila tuto vzdálenost asi za dvě minuty, což odpovídá rychlosti až 450 kilometrů v hodině. Samozřejmě, že při takové rychlosti měl ničivé účinky i stlačovaný polštář vzduchu před lavinou. Její objem se odhaduje na padesát miliónů kubických metrů hmoty. Pod masou sněhu, ledu, bláta a kamení nalezlo smrt všech čtrnáct československých horolezců a jejich chilský přítel. Městečko Yungay přestalo existovat.

Agricultura znamená zemědělství

Dospělý muž získal po svatbě od samotného Inky půdu – topo. Velikost pozemku závisela na možnostech zavlažování a úrodnosti. Půda se nestávala soukromým vlastnictvím, ale i nadále patřila státu. (Incká rodina při obdělávání svěřených pozemků.)

Jako při každé reformě se její aktéři většinou domnívají, že po převzetí majetků a moci půjde vše samo od sebe. Dokud půdu vlastnili latifundisté a prostý indián pracoval na jejich polích za mzdu, velkostatkář pouze seděl na židli, kouřil doutník a popíjel kávu. Takto o nich smýšlela většina námezdně pracujících indiánů. Když v rámci pozemkové reformy byla půda předána indiánům, udělali po vzoru latifundistů – zdá se – totéž. Jenže na polích neměl kdo pracovat a půda začala strádat.

Abychom lépe porozuměli indiánům, zmíním se o setkání se zemědělci v oblasti Pativilca. Zde právě dokončovali vyvlastňování půdy a zemědělské družstvo, sice se značnými potížemi, fungovalo. Ač profesí geolog měl jsem jim předat naše zkušenosti z kolektivizace. Indiáni poslouchali můj výklad s velkým zaujetím a byli plni nadšení, ale zároveň i nedůvěry, když slyšeli, že československé zemědělství se stalo fungujícím průmyslovým odvětvím. Mohu říci, že mě diskuze velice překvapila a byla svým obsahem v rozporu s tehdy hlásanými ideály a cíli peruánské pozemkové reformy. Uvádím alespoň část názorů z diskuze, která následovala po mém vystoupení.

„Indiáni jsou velmi vzpurní. Lpí na svém kousku půdy a jsou v zásadě proti reformám. Nyní se jim někdo snaží

vnutit reformu, ale oni s tím nesouhlasí. Raději by se vzdali svého života než kousku půdy, která je živila po celá staletí“.

„Zde skoro každý indián vlastní alespoň kousíček zemědělské půdy, takzvanou *chacru* (čakra zahrnuje malou zemědělskou usedlost a kus půdy). Možná je někdo, kdo nevlastní půdu, ale těch je málo. Zde nikdo nechce zemědělskou reformu! To raději smrt!“

„Komu tedy vyvlastnili, nebo teprve chtějí vyvlastnit půdu, když vy, prostí indiáni, malozemědělci, se jí nechcete vzdát ve prospěch založeného družstva?“

„První ji vyvlastnili latifundistům, kteří půdu pronajímali, sami na ní prý nepracovali. Ale většina z nich byla původem také indiány. Oni se prostě vypracovali, byli chytřejší. A že nepracovali? To je lež. Pracovali lépe než ostatní a vydělané peníze investovali, zvelebovali půdu a zemědělské produkty prodávali veřejnosti. Od té doby, co byla vyhlášena zemědělská reforma, je nedostatek všeho a trpíme hlady.“

„Tak vy vlastně tvrdíte, že za váš hlad je vinna zemědělská reforma?“ Zeptal jsem se nakonec jednoho z vedoucích pracovníků družstva.

„Ano, určitě ano. Kdo jiný!“ Dostalo se mi odpovědi.

„A proč?“ Znovu jsem se zeptal, abych přišel věci na kloub.

„Tak nádherné statky, které dříve dobře fungovaly! Kdybyste viděl tu kukuřici, ty brambory a jiné produkty. Nyní neexistuje nic. Statky byly vyvlastněny a zmizely. Nejsou. Z čeho nyní žijeme? Z té malé mizérie, co vypěstují drobní vlastníci půdy. A to máme být spokojeni a nadšeně zakládat družstva? No není to k vzteku?“

„Ale za to přece můžete sami. Proč na vyvlastněné půdě nepracujete?“ Snažil jsem se ho vyprovokovat.

„No a co myslíte, že majitel statku udělal, než mu půdu a dobytek vyvlastnili? Každý by to udělal stejně

i já bych to tak udělal. Když slyšel o reformě, všechno postupně prodal, sto krav, potom deset, pak již neměl žádnou. A všechnu produkci prodal a dál již nepěstoval. A proč také, když věděl, že mu to stát vyvlastní? A stroje prodal, nezůstalo tam nic. A to chcete po nás, abychom tam šli a s holýma rukama tam začali pracovat? Na to nemáme ani pomyšlení. A tak opravdu trpíme hlady. Včera jsem vzal náklaďák a jel do města, že tam koupím pro lidi nějaké potraviny. Nic tam nebylo, vůbec nic. Rozumíte? Vůbec nic. A oni mi řekli, ať jedu do sousedního města, že tam určitě něco dostanu. A co myslíte, dostal jsem něco? Přivezl jsem něco pro rodinu a pro lidi z vesnice? Nic, vůbec nic!"

„Takže vy si vlastně myslíte, že statkářům neměli brát půdu a dobytek?" Ptám se dál.

„A tak vám povím, že neměli. *Caramba*, neměli! Oni přece hospodařili dobře, investovali kapitál, prodávali nám zemědělské produkty. Všechno bylo a byl toho dostatek. Teď není nic. Ale vůbec nic! Mohli jsme si koupit brambory každý, ať byl chudý nebo bohatší. Na trhu byly brambory tří druhů a různé ceny: první, druhá a třetí kategorie. I ta třetí, ta nejhorší, byla lepší než jakákoli dnes. A vy nám chcete mluvit o reformě? Reforma, k čemu, *Caramba*! Vraťte nám latifundisty!"

A indián se tak rozohnil, že si ani nevšiml, že vinu začíná svalovat na mě, na cizince, který s reformou nemá nic společného a jen jim přišel referovat o cestě československého zemědělství. Bylo mi jasné, že nelze aplikovat naše zkušenosti v zemědělství na peruánskou realitu.

Indián dále pokračoval ve svém výkladu:

„A co si myslíte, že bude teď? Majitelé statků většinou odešli a našli si jiná zaměstnání. Půda zůstala opuštěná. A protože mnoha indiánům namluvili, že statkář je třídní nepřítel, prostý indián ho tak nyní vidí, i kdyby nechtěl. Nebo ho tak musí vidět, protože to chce revoluční vláda.

Podle vlády jsou latifundisté deklarovaní zločinci. A tak na různých shromážděních zemědělců, jako i dnes spolu s vámi, můžete slyšet provokativní řeči proti statkářům. A pak se jim divíte, že raději opustili svoje majetky a utekli? Já se jim nedivím. A oni nejen štvou proti statkářům, z nichž mnozí mají indiánský původ. Vyvolávají nepokoje proti všem, kteří mají bílou pleť. No uznejte, je to správné?“

Peru má v dějinách světového zemědělství své historické místo. Předkolumbovské kultury obohatily domácí i světový stůl o více než sto druhů různých plodin a vypěstovaly více než polovinu rostlin, které se dnes na světě konzumují. Odhaduje se, že právě v Peru bylo vypěstováno a zušlechtěno více druhů potravních a léčivých rostlin, než v kterékoli jiné srovnatelné oblasti světa. Stačí uvést jen ty nejznámější: 240 odrůd brambor, 20 odrůd kukuřice, odrůdy fazolí, bataty, kakao, tykve, maniok, podzemnice olejná, ananas, rajčata, paprika, papája, avokádo, pomeranče, citrony atd.

Hlavní plodinou jsou brambory a určitě nikde na světě neexistuje tolik různobarevných, velikostních a chuťových variant. Můžete si pochutnat na bramborách běložlutých, hnědých, šedorůžových, černých, purpurových, skvrnitých i pruhovaných. Také na sladkých. Pěstují se všude od pobřeží až do nebetyčných výšek. Odrůda zvaná *tato* se pěstuje běžně ve výškách 4 500 m a snadno snáší i tuhý mráz (hranice věčného sněhu je od 5 000 m výše). Právě proto, že rostou i ve výškách, staly se základní potravinou všech indiánů. Nevýhodou je kazivost. Indiáni proto objevili konzervování brambor sušením, tzv. čuňo. Čuňo zachraňovalo indiány před hladomorem a bylo jednou z hlavních potravin uskladňovaných ve státních sýpkách inckého impéria.

Stejně důležitou potravní rostlinou byla a je kukuřice. Nesnáší vždy dobře drsné klima a lze ji pěstovat jen na

svazích chráněných proti nepohodě, asi do výšky 3 800 m (zejména v těchto výškách se pěstuje v celé oblasti jezera Titicaca). Má mnohé odrůdy, z nichž dosud nejznámější je sladká kukuřice *choclo* (čoklo), která je běžnou součásti každého oběda. Známý kukuřičný nápoj *chicha* (čiča), připravovaný dosud mnohde přežvykováním, vyplivováním a kvašením, se připravuje z nedozrálých kukuřičných klasů. Mezi nejvýznamnější plodiny patří ještě *quinua* (kinua, neboli merlík chilský), z níž se vyrábí škrobnatá mouka.

Rok indiána se dělí na suché a vlhké období. Máme-li na mysli andskou horskou oblast, pak vlhké období trvá od října do května, suché období začíná v květnu a končí v říjnu nebo v listopadu. Tomuto přírodnímu kalendáři se podřizuje běh života indiánů.

Dobu sklizně berou indiáni velmi vážně. Dříve ji zahajoval sám velký Inka a vysoké úřednictvo. Indiáni neznali pluh ani tažná zvířata. Dodnes se používají v horách kopací hole s hrotem opáleným v ohni či dřevěné nástroje na rozrušování půdy tažené lidmi a jen zdaleka připomínající pluh. Protože v Peru je málo rovin, bylo zemědělství vždy úzce spjato se stavbami gigantických teras a zavlažovacích systémů. Tyto terasy stojí po mnoha stoletích ještě dnes a mnohde dosud plní své poslání. Navíc umělé terasy stabilizovaly svahy proti sesuvným pohybům. Co k tomu více dodat? A to nehovoříme o výtvarném prvku těchto staveb či jejich estetickém působení.

Tvůrčí přístup předhispánských civilizací je i v současném světě hoden obdivu. Používajíce spolehlivý systém studní, přehrad a hrází, filtračních štol, kanálů, mnohdy kilometry dlouhých, a sběračů dešťové vody, dokázali indiáni využít takřka všechnu úrodnou půdu na pobřeží a proměnit až polovinu z kamenitých svahů na svahy úrodné.

Každý klan – ayllu – byl poután duchem soudržnosti. Ženy i muži pracovali na poli. K obdělávání půdy sloužily tradiční jednoduché nástroje jako dřevěný kůl – taclla. Práce byla obecnou povinností a nebylo možno se jí vyhnout. Ženy měly stejné postavení jako muži a na poli vykonávaly obdobné práce. Pouze těhotné ženy byly několik týdnů před porodem od namáhavých povinností osvobozeny.

Indiáni byli i dobrými agronomy. Není bez zajímavosti, že znali a užívali četná hnojiva, která získávali z rozsáhlých uloženin ptačího trusu (*guano)*, který se v mocných vrstvách vyskytoval na nedalekých ostrovech v Tichém oceánu. Hnojení bylo systematicky řízeno odborníky tak, aby přesně sloužilo svému účelu a aby se zásoby hnojiv příliš nevyčerpávaly.

Dobytkářství se naopak redukovalo pouze na takové druhy jako lama, alpaka, vikuňa, z nichž využívali vlnu a maso. Stůl indiánů občas obohacovaly a dodnes obohacují morče (zajíček indiánů) a kachna. Jinak je jejich jídelníček převážně vegetariánský.

Teprve po příchodu Španělů zdomácněly v zemědělství takové plodiny jako jsou obilí, oliva, vinná réva, cukrová třtina, z domácích zvířat kráva, vepř, kůň a drůbež. Od vpádu Španělů se však také datuje období úpadku latinskoamerického zemědělství.

Pracovní režim a pěstitelské způsoby, zavedené španělskými dobyvateli, způsobily postupnou likvidaci vynikajícího inckého zemědělství. Orientace Španělů na těžbu drahých kovů přivedla zemědělství ke staleté stagnaci. Ta byla navíc umocněna demografickou explozí. Výsledkem je mimo jiné i současná chudoba zemědělského obyvatelstva.

Minero Puno

Po téměř dvouhodinovém letu z Limy přes rozervané hřbety And s mezipřistáním v bílém městě – Arequipě, která se choulí pod majestátně se tyčícím vulkánem Misti (5 821 m), přistáváme v Juliace. Cílem naší cesty je město Puno a jezero Titicaca. Jako hosté oficiální peruánské vládní delegace navštívíme důl na barevné kovy EPS Minero Puno, abychom poskytli konzultace v rámci podepsané dohody o vědecko-technické spolupráci mezi Československem a Peru.

Povinné dávky odváděly takřka všechny vrstvy společnosti včetně umělců, tkalců či hrnčířů. Výjimku tvořili pouze nemocní a invalidé. (Po sklizni, v červenci, byla část úrody odnášena do státních skladišť.)

Minero Puno bylo jedním z prvních a největších projektů nově se rozvíjejícího sektoru společenského vlastnictví, který lze zjednodušeně charakterizovat společným vlastnictvím výrobních prostředků a finanční účastí pracujících na hospodaření podniku. Blízká budoucnost však ukázala, že se tento model vlastnictví neosvědčil.

Abychom mohli získat potřebné informace o geologické stavbě v okolí dolu, o dosavadních výsledcích geologického průzkumu a jiné potřebné údaje, nutné jako podklady k poskytnutí technické pomoci, přijeli jsme s mým kolegou asi hodinu před příjezdem vládní delegace do Laica Cota. Horníci – kečuové a aymarové – stáli již seřazeni v pokorné úctě pod stožárem, který byl připraven ke vztyčení státní vlajky.

Po našem odborném studiu geologické stavby okolí dolu přijela konečně očekávaná delegace, vedená minis-

trem sektoru společenského vlastnictví Angelem de las Casas a složená z nejvyšších vládních představitelů.

Horníci čekali u stožáru disciplinovaně více než dvě hodiny. Při pohledu na ně jsem si vzpomněl na život indiánů pod vládou Inků před stoletími, kdy sice měl každý práci a měl co jíst, za nekázeň se však platilo životem. Dostane-li indián příležitost k práci, váží si jí a je ukázněný.

Generální ředitel odboru mládeže a současně náměstek ministra pro výchovu kádrů Peru ve svém vystoupení zdůraznil:

„Přijeli mezi nás českoslovenští experti, známí odborníci v geologii, aby nám poradili, jak dále postupovat v těžbě, jak zajistit maximální výtěžnost rudy, jak pracovat co nejefektivněji. Tyto práce nám provedou zdarma."

Prohlídka dolu trvala asi dvě hodiny. Horníci zprvu podávali informace s projevy nedůvěry, když však viděli, že problematice rozumíme a že objektivně hodnotíme klady i zápory, začali hovořit otevřeně o svých problémech, se kterými se setkávají při průzkumu a těžbě.

Po prohlídce dolu jsme byli pozváni na slavnostní setkání se všemi horníky. Při projevech vládních představitelů byl vyzvednut přínos Československa v oblasti rozvoje vědecko-technické a kulturní spolupráce. S pýchou nám byl představen nejmladší patnáctiletý havíř, který po krátké provozní praxi měl být vyslán na hornický kurs, později pak na stáž do Československa. Když jsme se loučili, bylo již pozdě.

Teprve druhý den večer na slavnostní recepci v Punu jsme se dozvěděli, že horníci měli z naší návštěvy strach. Cítí se být pravými pány dolu. Proč má někdo cizí hodnotit jejich práci? Naše návštěva snad přispěla k rozptýlení těchto pochybností a k přátelským vztahům mezi Peru a Československem.

Pozvání na pachamancu

Mezi nejčastěji pěstované plodiny patřily brambory a kukuřice. Kukuřice se pěstovala v teplejších, nižších polohách a těšila se posvátné úctě. Vedle výživy sloužila také k výrobě nápoje chicha.

Jednoho mlhavého limského rána jsme vyjeli za úsvitu s cílem navštívit průzkumnou štolu budoucí hydrocentrály El Sheque a poskytnout konzultace při vybudování podzemní kaverny, v níž bude umístěna hydrocentrála. Limská zima je v červenci velmi krutá. Neustálá mlha, *garúa*, sedí nad městem a vytváří neproniknutelnou clonu. Teplota klesla na pouhých 14 °C při relativní vlhkosti vzduchu až sto procent, což vzbuzovalo pocit vlezlého chladu. Ač v tropech, v bytech se v tuto dobu topí plynovými kamny.

Avšak co to? Třicet kilometrů za městem směrem k horám ve výši asi 800 m projíždíme územím, které je označeno jako *zona neblina* (mlžná zóna) a najednou, jako když mávne kouzelným proutkem – ostrý sluneční jas, příjemné teplo, andské velikány splývají s modří oblohy. S nedůvěrou se ohlížíme zpět, nebyl-li to zlý sen. Ale ne. Pod námi se utápí Lima ve věčné mlze a při pohledu shora máme dojem, že se díváme do dračí tlamy nebo do prádelny. Žasneme, proč právě toto místo s tak specifickým klimatem bylo vybráno pro hlavní město, když všude jinde je v tuto dobu klima mnohem příznivější. Pověst praví, že místo vybrali sami indiáni. Ti se vypravili na příkaz dobyvatele říše Inků Franciska Pizarra hledat vhodné místo a vybrali právě toto, aby se tak – údajně – Španělům pomstili.

Ale to jsme již projeli Chosikou s letními kluby, z nichž nejkrásnější El Bosque, se dvěma bazény, přírodním jezírkem s labutěmi, tenisovými kurty, hřišti a hypodromem, se alespoň o sobotách stával naším domovem. Za Chosikou zahýbáme doleva do půvabného horského údolí řeky Santa Eulalia. Brzy končí asfalt a šplháme klikatými cestami ve svahu k našemu cíli. Silnice je zbudována na šíři jednoho automobilu a vždy po krátkých úsecích jsou vyhloubeny zářezy, aby se vozidla mohla vyhnout. V těchto místech dochází k nelítostným střetům, kdo z těch dvou zůstane při stěně a kdo pojede s jedním kolem nad tisícimetrovou strží. V nevýhodě byl v našem terénním chevroletu i ten, kdo právě seděl na straně směrem dolů. Při těchto závratě vyvolávajících pohledech prohlásil můj kolega Karel, že by nám tak ještě scházelo, aby selhaly brzdy. Indián za volantem však zvládal jízdu bravurně a svým klidem vzbuzoval důvěru nejen v řidičské umění, ale i ve vozidlo. A tak jsme šťastně dojeli až k budoucí hydrocentrále.

Po prohlídce 300 m dlouhé štoly ve velmi komplikovaných geologických podmínkách, které v žádném případě nedávaly dobré záruky pro ekonomické a bezpečné vybudování hydrocentrály v podzemní kaverně, nás pozval mladý inženýr na oběd do indiánské vesnice o „pouhých“ 500 m výše. Na čtyřtisícové výšky jsme již byli zvyklí, neodmítli jsme. Nahoře nás čekalo překvapení. V indiánském stavení z nepálených cihel kopali na nádvoří tři indiáni „hrob“. Oba jsme strnuli. Indiánům se nás zželelo, proto prohlásili, že jej nekopou pro nás.

„Připravujeme *pachamancu*.“

Pacha (pača) znamená kečujsky „země“, *manca* (manka) „hrnec“. Tedy „zemní hrnec“. To se vykope asi jeden metr hluboká jáma, do ní se položí rozžhavené kameny a na ně se uloží kusy jehněčího masa zabalené do listů. Na to se nahází vonné byliny, vše se překryje pytlovinou, zasype hlínou a udusá.

Maso se připravuje. Pijeme *pisco* (nejoblíbenější alkoholický nápoj indiánů) a víno. Za hodinu bude jídlo hotovo. Mezitím nás peruánský inženýr provedl stavením svého strýce. Mezi terasovitě postavenými zídkami, které vlastně vytvářely ohrady pro dobytek a koně, tvořila dominantu čtyřhranná budova se stěnami vysokými asi čtyři metry. Uvnitř hliněné holé stěny se svatými obrázky, na zemi houně na spaní, podél stěn dřevěné lavice. A z jediného okna, samozřejmě bez skla, vyhrával na celou vesnici poslední typ stereofonního gramofonu Philips. Inu, kombinace životních stylů.

Pachamanca byla výborná. Maso zpola pečené, zpola vyuzené, měkké a šťavnaté, prosycené voňavými bylinami. K dobru přihodil peruánský geolog Flavio Ramos, že takto si v minulosti upravovaly některé divoké kmeny v Amazonii i lidské maso.

„Tak dobrou chuť."

Při jídle a víně přišel rychle soumrak a nás čekala krutá cesta dolů. Byli jsme ve výši asi 3 400 m, když se naplnila dříve žertem pronesená prorocká slova. Projížděli jsme právě nad strží, když selhaly brzdy a před námi se objevil přízrak četných vraků, černých křížků a stručná oznámení o haváriích v novinách. Náš bravurní indiánský řidič situaci zvládnul a postupně snižoval rychlost, až zastavil. Oprava byla nemožná, provoz dolů žádný, teplota poklesla na jeden stupeň pod nulou. Bylo nutno se rozhodnout. Buď přenocovat v autě, bez dek a teplého oblečení, nebo pokračovat s prvním rychlostním stupněm – a to se značným rizikem. Zvolili jsme druhou alternativu. Jízda byla nepříjemná a překonané nebezpečné úseky byly vítězstvím. Vždy jsme se utěšovali, že to byla poslední strž. Ale pokaždé přišla další. Řidič však zachoval chladnokrevnost. Nakonec my také. Nic jiného nezbývalo. Když jsme dojeli na asfaltovou silnici do Chosiky, začalo se z motoru a z pneumatik kouřit. Indián

Karel Drozd a Flavio Ramos pojídají jehněčí maso a brambory upečené v zemním hrnci – pachamance. (El Sheque 1975)

se rozplakal jako dítě. Dovezl nás do bezpečí a soucítil s vozidlem. My jsme stihli poslední autobus do Limy, řidič zůstal do rána u automobilu.

Závěrem dodávám, že na základě naší návštěvy budoucí hydrocentrály, umístěné vysoko v horách, jsme doporučili pokračovat v budování průzkumné štoly hlouběji do horského masívu a vypracovali jsme projekt podrobného geotechnického průzkumu. Nemohli jsme však ovlivnit, že náš projekt nakonec převzala švýcarská projekční firma a realizovala námi navržené průzkumné a geotechnické práce. Pro Peruánce to však byl další doklad vysoké odbornosti československých inženýrských geologů a geotechniků.

K jezeru Titicaca

Praktické i magické pozornosti se u obyvatel těšila koka. Ta patřila mezi rostliny využívané již dávno před vznikem inckého impéria. Teprve po vyvrácení říše Španělé užívání koky liberalizovali. (Nákup koky u obchodníka.)

Mám-li být upřímný, byl jsem překvapen, že jezero Titicaca je ve srovnání s Machu Picchu nebo Cuzkem z hlediska turistického ruchu poměrně opomíjeným místem. Co se týče přírodních krás a kulturního dědictví incké říše, patří toto území k nejvýznamnějším v Latinské Americe. Pověst praví, že původ Inků pochází právě z tohoto jezera.

Za Ury k jezeru Titicaca jsem se tentokrát vypravil s geologem Vítězslavem Zamarským, který mě měl časem vystřídat ve funkci vedoucího technického střediska v Limě.

Letecké spojení z Limy do Juliaky přes Arequipu funguje obstojně, i když letový řád, jak jsme se sami přesvědčili, je pouze orientační. Jen náhodou jsme se dozvěděli, že byl odlet posunut o hodinu dopředu a nebýt našich diplomatických pasů, čekali bychom na další vzdušný spoj dva dny. Do města Puno na břehu jezera je také možno z Limy cestovat automobilem nebo autobusem. Znamená to však urazit v horských podmínkách trasu 1 300 kilometrů a překonávat přitom čtyř až pětitisícové výšky. Rozdíl je evidentní. Pokud se o tom zmiňuji, pak jen proto, že jednomu členu naší delegace, československému velvyslanci Václavu Malošíkovi, se tuto vzdálenost podařilo absolvovat po zemi během jednoho dne a noci!

My však dáváme přednost nádhernému přeletu přes andské velikány. Z letadla studujeme geologickou problematiku přehrad Charcani a El Fraile, kde máme

poskytnout odborné konzultace a vypracovat projekt geotechnického průzkumu. Letíme nad solnými jezery, pohřbenými pod nánosy písku, obdivujeme chemicky alterovaný žlutě zbarvený vysokohorský reliéf, až konečně přistáváme v Juliace na altiplanu.

Altiplano je pro nás příjemným překvapením, neboť již z letadla bylo zřejmé, že navzdory čtyřtisícovým výškám je tato oblast hustě osídlena. Střídají se hliněná obydlí a pasoucí se dobytek. Zárukou života je takřka nedohledná, tyrkysově zbarvená hladina jezera Titicaca. To se rozprostírá ve výši 3 810 m a má plochou 8 400 km^2. Méně zasvěceným připomínám, že je to nejvýše položené splavné jezero světa a že je patnáctkrát větší než známé Ženevské jezero.

Cílem naší cesty je Puno a návštěva plovoucích ostrovů, na nichž žijí „Čankumankeri“, indiáni Uru. Cesta z Juliaky do Puna se prořezává kopcovitým terénem, klikatí se jako had a co chvíli skýtá jiný pohled na město a jezero v pozadí. V jedné zatáčce míjíme u silnice dvě starší indiánky v tmavě šedých kloboučcích a pestrobarevných dlouhých sukních. Sedí na zemi a soustředěně žvýkají koku. Zastavujeme, ale pokus o fotografování dopadl špatně. Okamžitě vstávají a zrychlenou kolébavou chůzí se vzdalují. Po chvíli – z našeho dosahu – znovu usedají. Nechtějí se fotit, i když se snažíme o vysvětlení, že snímky budou jen pro naši soukromou potřebu. Nedůvěřují nám. Aniž se k nám obrátily, pospíšily si s odpovědí, která pro nás nebyla nijak lichotivá:

„Všichni gringové jsou stejní. Nás fotografují a pak z toho bohatnou.“

A aniž by nám již věnovaly jediný pohled, pokračovaly ve žvýkání koky, kterou nabíraly z naplněných nůší. Setkání s indiány jsou vůbec neobvyklá. Většinou neprojeví ani minimální snahu o navázání kontaktu s cizincem.

Cesta z Juliaky do Puna vede rovinou altiplana, a proto může být trasována přímočaře. Naši pozornost mohou

upoutat jen občasná hliněná stavení, jakési osamělé „mini-maxi“ dvorce. „Mini“ co do zastavěné plochy, „maxi“ co do rozlohy okolních pastvin náležících k zemědělské usedlosti. Bylo nám nápadné, že u většiny stavení stojí budova ve tvaru pyramidy o výšce pěti až šesti metrů. Pak jsme zjistili, že se jedná o cihelny.

Při prohlídce okolí se setkáváme s asi desetiletým rozesmátým chlapcem s kulatou tvářičkou a černými naježenými vlasy. Pozorování bylo vzájemné, pokus o slovní komunikaci neúspěšný, neboť chlapci dosud v životě vystačila kečuánština a my jsme se ji natolik nenaučili, aby to postačovalo k základní domluvě. Chlapec se náramně bavil, rozpaky tak byly spíše na naší straně. Nakonec se obecná řeč posunků ukázala jako velmi účinná a hoch nás bez jediného slova dovedl k cihelně, na kterou se hbitě vyšplhal. Pochopil, že takový rozhled bude dobrým soustem pro naše fotoaparáty. Dvacetisolová bankovka ho pak v tomto názoru nejen utvrdila, ale dodala mu i tolik odvahy, že nám se šťastným úsměvem představil i svou matku, která nám nakonec ochotně pózovala se svým synem.

Navzdory představám, že v oblasti punského altiplana budeme ochuzeni o gurmánské požitky, neboť organismus bude postižen celkovou nevolností, nechutenstvím a zažívacími potížemi, nic z toho jsme zprvu nepocítili. Naopak, v obvyklou dobu se hlásila chuť k jídlu, a to se stejnou intenzitou jako na úrovni Pacifiku. Hledali jsme vhodné místo, abychom uspokojili náš „biologický stereotyp“. Naštěstí v indiánské Juliace je takových bodů dostatek. Rozhodli jsme se pro lokál, ve kterém bylo oproti jiným méně domácího zvířectva. Pečený krocan na pultu se zdál být dobrou vizitkou místní kuchyně. Při jeho porcováni jsme však seznali, že čistota rozhodně není zdejší předností. Vůně pokrmu však lákala a zakoupená porce rozptýlila všechny naše pochybnosti. K humorné situaci

Pec na vypalování cihel ve výši 3 860 m poblíž jezera Titicaca. (Juliaca 1976)

došlo při účtování. Matka-prodavačka se svou čipernou dcerkou na sestavení výsledného součtu prostě nestačily, a tak jsme tuto složitou početní operaci provedli ke všeobecné spokojenosti sami.

Jezero Titicaca a četné říčky a řeky, které do něj vtékají, jsou bohaté na ryby. Na jedné z nich, poblíž železniční tratě vedoucí z Peru do Bolívie, jsme zkoušeli i my své rybářské štěstí. Několik krásně zbarvených pstruhů, vylovených z průzračné čisté vody zkušeným rybářem velvyslancem Malošíkem, bylo nejen odměnou za naše rybářské snažení, ale i jedinečným požitkem a duševním odpočinkem po předchozí náročné práci. Jak však připravit na altiplanu oheň? Nic kolem nám nedávalo naději k nalezení paliva – s výjimkou železnice. Po zhodnocení situace jsme si uvědomili, že nejbližší strážci dávno opuštěné tratě jsou pravděpodobně vzdáleni stovky kilometrů.

Naše geologická kladívka byla dostatečně pevná a na oheň bylo nakonec dost dřeva. Proschlé lamí a oslí exkrementy pak zásoby paliva ještě doplnily.

K hostině chyběla jen sůl. Vydali jsme se proto k nejbližší indiánské osadě se sedmi staveními. Měli jsme štěstí. Potkali jsme starého indiána, který nám za stálého žvýkání koky sdělil kečuánskou španělštinou, že je starostou, sůl nám poskytne a navíc se můžeme projít osadou a pohovořit s jejími obyvateli. Nejdříve nám ukázal interiér svého náčelnického domu – hliněná podlaha zčásti pokrytá lamími kožešinami a několik černých, různě velkých hliněných nádob. V jedné z nich byla sůl.

Velmi užitečná, byť z časových důvodů letmá, byla prohlídka osady. V jednom z nejbližších hliněných stavení jsme se setkali s indiánskou matkou, které pomáhaly čtyři ratolesti sušit před domem brambory. Jak nám hospodyně sdělila, rozdrcené a vysušené brambory slouží vedle potravy i jako lék. Čuňo je hojivým prostředkem na různá zranění.

Díky naší „známosti“ se starostou došlo i k nečekanému sblížení s indiány, kteří opodál sklízeli brambory. Vykopávali je nástrojem nahrazujícím naši motyku, jakýmsi samorostem ve tvaru vidlice, kde v zalomené části je navíc pásy z kůže připevněna dřevěná deska. Ta slouží k většímu plošnému záběru. Soutěžili jsme, komu půjde sklízení lépe. Po prvých metrech, kdy jsme měli v rychlosti sklizně jistou převahu, se nám zdála být indiánská motyka stále těžší. Po chvíli jsme nabyli jistoty, že v této činnosti bychom s domorodci určitě soupeřit nemohli. Zanedlouho jsme sledovali pouze jejich záda.

To jsem ale odbočil od hlavního důvodu naší návštěvy v osadě. Pan Malošík se svým synem Václavem na nás netrpělivě čekali. Pochoutka z asi metrových štik již byla hotova a chyběla pouze sůl. Při tomto báječném obědě na altiplanu jsme si připadali jako bohové na Olympu.

Mezi Ury

Na hřbitově v Punu se nesmí fotografovat. Byl plný domorodců oděných v černých či tmavě šedých šatech. U pozůstalých bylo nápadné jejich všeobecné veselí. Podle odložených lahví piva, číče a jiných podobných nápojů jsme poznali, odkud asi pramení. I zde byla brzy překonána zdrženlivost před cizinci a zapojili jsme se do „smutečního veselí“. Zdejší smuteční obřady se nám mohou zdát neobvyklé. Zemře-li člen rodiny, pak po pohřbu rodina zesnulého a ostatní příbuzní po dobu osmi dnů navštěvují ráno kostel a zbytek dne tráví na hřbitově poblíž hrobu.

Zvyk velí – být na znamení kontaktu se zesnulým ve veselé náladě. Přítomnost jídla, piva či jiných alkoholických nápojů je proto nezbytná. Devátým dnem smuteční obřad končí. Končí rodinnou fiestou-oslavou, a to na stejném místě jako důkaz, že se zemřelý po odchodu z tohoto světa odebírá přímo do věčných lovišť – do indiánského nebe. Tomu nasvědčoval i výmluvně vztyčený prst indiána, který nám smuteční obřad popisoval.

Jednou v neděli jsme měli ojedinělou příležitost seznámit se s životem Urů, žijících na plovoucích ostrovech z totory na jezeře Titicaca. Ojedinělou proto, že toho dne Urové zakládali za účasti ministra sektoru společenského vlastnictví a peruánské vládní delegace družstvo na výrobu upomínkových předmětů. My jsme byli jedinou zahraniční delegací, která se zúčastnila tohoto svým způsobem mimořádného aktu.

Zemědělství bylo doplňováno chovem domácích zvířat, především lam. Současně se povolané obyvatelstvo věnovalo lovu, který doplňoval jídelní stůl. (Lovec ptáků.)

Ženy z ostrovů jezera Titicaca odjíždějí pravidelně na svých rákosových člunech za obchodem na pobřeží. (Sedmdesátá léta 20. století)

O Urech již bylo napsáno mnohé. Sám jsem se na místě zajímal o jejich vzdělávání. To bylo zajišťováno ve dvou soukromých a jedné veřejné škole (*fiscal*), ve všech případech pětitřídních. Jednu z těchto škol, se střechou z vlnitého plechu a vystavěnou na pontonech, jsme navštívili. Uvnitř školy, rovněž z totory, byl na stěně vyobrazen Kristus a hned vedle napsáno *Educar es redimir* – výchova je spása. Dále zde byly pověšeny obrazy zachycující práci na poli, obraz kvočny s kuřaty, mapa jezera Titicaca, obraz indiánského vůdce Tupaca Amarú. Vedle něho revoluční heslo: „Pedro sklízí šest metráků brambor. V příštím roce by měl sklidit dvakrát nebo čtyřikrát tolik.“

Školní docházka byla od 8 do 17 hodin. Děti jezdily do školy na člunech z rákosu samy. Od 12 do 13 hodin byla doba oběda, od 13 do 14 hodin si děti hrály, od 14 do 17 hodin měly opět výuku.

Ženy před obydlím z totory při předení a přípravě jídla na plovoucích ostrovech na jezeře Titicaca. (Sedmdesátá léta 20. století)

Pracovní a učební týden trval od pondělí do pátku. V sobotu byl svátek (*elegión adventista*), v neděli zpravidla ženy jezdívaly na člunech do Puna s úlovkem ryb, aby je na trhu vyměnily za jiné produkty. Muži zatím lovili ryby a vodní ptactvo, nebo se věnovali výrobě člunů z rákosu či jiným pro život na jezeře důležitým činnostem. Zdejší učitel se pokoušel i o pěstování některých druhů stromů, růží, karafiátů a jiných květin. Bohužel s nezdarem.

Totora slouží nejen ke stavbě domů a člunů, ale i k výrobě uměleckých a upomínkových předmětů. Rákos slouží i jako poživatina. Po odstranění vnější slupky se konzumuje vnitřní, velmi chutná část rákosu.

Urové jedí ze džbánů z pálené hlíny vyrobených v oblasti Pucará. Při jídle sedí před svými chýšemi a popíjejí vodu z jezera. Oheň se rozdělává jen v hliněných nádobách. Na ostrovech je částečná prohibice, alkohol pijí jen katolíci, adventisté nikoli.

Etnolog Václav Šolc, bývalý ředitel Náprstkova muzea (Praha), žil mezi Ury a popsal jejich život a zvyky ve svých cestopisech. V. Šolc s Violou, dcerou O. Horského. (Lima 1975)

V polovině 70. let hospodařili Urové společně v družstevní formě *Comunidad*. Za společně vydělané peníze kupovali vlnu a různé produkty pro uměleckou výrobu. Nikdo se nemohl obohatit. Peníze vydělané prodejem se odevzdávaly do společné pokladny. Za tyto prostředky se kupovaly učebnice a školní pomůcky. Kriminalita na ostrovech neexistovala.

Urové si vybírají partnery převážně jen mezi sebou podle rozestavení plovoucích ostrůvků. Podle tradice se vždy snaží, aby partneři byli z ostrůvků co nejvzdálenějších. Vypracovali systém výběru partnerů, který může být narušen jen pohybem ostrůvků na jezeře v důsledku

kolísání hladiny jezera nebo působením vodních proudů. Pak mohou nastat vážné sociální partnersko-ekologické problémy, patrně jediné problémy mezi Ury. Společenství Urů je proto mimo jiné zajímavým objektem studia z hlediska genetiky.

Jak probíhá akt seznámení? Partneři spolu vyjedou na jezero a pak se představí rodičům. Žijí spolu na zkoušku čtrnáct dní. Když se jejich soužití osvědčí, dostanou přidělený ostrov, kde založí rodinu. Pokud zrovna žádný plovoucí ostrov není k disposici, tak ho Urové velmi rychle vyrobí.

Urové si neberou partnery z Puna nebo z pobřeží, kde funguje jiný model života. Mívají osm až dvanáct dětí. Údajně se někteří dožívají až sta let. Ve srovnání s délkou života indiánů na souši, jejichž průměrný věk je sotva poloviční, to znělo neuvěřitelně. Urové tvrdí, že dětská úmrtnost je na ostrovech minimální. Z dvanácti dětí umírá jen jedno nebo dvě.

Na ostrovech nebyla lékařská péče. V případě vážné choroby odjížděli s nemocným na pevninu a léčili ho přednostně bylinami. Dříve své mrtvé pohřbívali jako mumie, dnes je odvážejí na hřbitov na pevnině v Punu. Na ostrově jsme navštívili i kostelík. Byla to jedna vyčleněná chýše z rákosu s křížem a obrazem Panny Marie.

V klanu, ayllu, byli muži povinováni stavbou domů pro každého, kdo vstoupil do manželského svazku. Když byl někdo z nich povolán do armády nebo k veřejným pracím, byli ostatní povinni nahradit jej při práci a postarat se o jeho ženu a děti. (Bojovník vykonává před bojem úlitbu Bohu sluce.)

Huancabamba. Místo, kde ďábel ztratil pončo.

Asi osm hodin jízdy na mule od Piury leží Huancabamba. Jak praví pověst, ďábel zde ztratil pončo, když se koupal v četných lagunách, aby nabyl ztracenou sílu. Věděl o magické síle ukryté v hlubinách jezera. I dnes můžeme vidět na tomtéž místě opakující se obraz: nemocný chlapec v horečkách, svlečený do naha, je bičován kouzelníkem a následně ponořen do ledového jezera, aby byl zbaven všeho zlého a nemocí.

Celý akt se konal za svitu luny přesně o půlnoci. Rodiče, kteří neměli peníze na léčení v nemocnici, sem přivezli syna v naději, že bude uzdraven kouzelníky. Tentokrát měli štěstí. Chlapec nejenže nedostal zápal plic, ale skutečně, snad vírou v uzdravení, se pohyboval druhý den ráno velmi čile a bez horečky.

K lagunám do okolí Huancabamby přijíždějí denně stovky lidí s přáním uzdravení, znovunabytí štěstí, ztracené lásky i prosperity. V okolí Huancabamby žijí nejslavnější kouzelníci z celé země. Mnozí z nich získali takový věhlas, že je třeba na přijetí čekat i několik týdnů. Stojí to však zato. Nejen pro výsledky léčby, která není vždy pozitivní, ale spíše pro atraktivitu obřadů, které jakoby byly návratem do středověku. I takové je současné Peru.

Fotografování a zapisování poznatků je zakázáno. Musíme si proto hodně pamatovat, chceme-li podat svědectví o praktikách kouzelníků. Ti jsou na svoji práci velmi

žárliví a rozhněvají se, když je při ní někdo vyruší. Jejich hněv se stupňuje až do nepříčetnosti. Když kouzelník vyhání „ďábla“, je schopen napadnout rušitele kordem.

Nejznámějším kouzelníkem Huancabamby byl osmdesátiletý stařec Don Panchito Guarnizo. Říkalo se o něm, že dokáže vyléčit i choroby, se kterými si současná lékařská věda neví rady. Byly zaznamenány případy úspěšného zvládnutí rakoviny a dalších těžkých onemocnění. Není proto divu, že se všichni nemocní snaží dostat do jeho péče.

Kouzelníci mají své pomocníky. Ti připraví stůl (*mesa*), což v kouzelnické terminologii znamená soubor všeho živého i neživého inventáře potřebného k výkonu obřadu. Přesně o půlnoci je stůl připraven. Na zemi leží hole k bičování sloužící zároveň jako obrana proti pacientům, kteří by – omámení drogami – mohli napadnout léčitele. Do země jsou zapíchány meče, kordy, dýky a nože. Největší meč slouží k zastrašení „ďábla“. Vedle nožů leží na zemi různé škeble, mušle a hlemýždí ulity. Dále obrázky svatých, obrazy kouzelníků, kusy železa, magnety, amulety, kamenné lebky, různé byliny a česnek. Opodál leží dary pacientů.

Obřad začíná. Kouzelník kropí stůl pálenkou a rozfoukává různé prášky do všech světových stran. Potom žvýká třtinu a vyplivuje ji na všechny předměty. Snímá klobouk a silným hypnotizujícím hlasem pronáší formuli:

„Vyvolávám stíny, hvězdy a jitřenku. Nechť laguny poodhalí roušku osudu. Nechť laguny pohltí vše zlé a dají vám všem to dobré. Nechť vás laguny očistí a vrátí vám zdraví, štěstí a dobré výsledky při obchodování.“

Pomocníci rozdávají mušle naplněné odvarem z různých bylin. Pacienti je musí inhalovat nejdříve pravou nosní dírkou, potom levou. Mnozí zvracejí. Ale tak to má být. I toto je součástí očistného procesu. Zatímco inhalují, promlouvají s kouzelníkem a sdělují mu svá přání.

Na textiliích se objevují mýtické výjevy a symbolická ikonografie. Textilní produkce byla zdrojem inspirace i pro jiné formy uměleckého vyjádření. (Kultura Tiahuanaco, kolem roku 1000 našeho letopočtu.)

Po tomto obřadu rozdávají pomocníci halucinogenní látku připravenou z opuncií a nutí pacienty, aby ji polkli. Po jejím požití mnozí ztrácejí sebekontrolu a tvrdí, že vidí svůj osud, že nalézají ztracené věci, že odhalují zloděje svého majetku a svůdce svých žen. Zbavují se všech nemocí. Kouzelník začíná prudce šermovat největším mečem. Bojuje s „ďáblem“. Vyhrává tento nerovný zápas. Pacienti polykají jinou drogu a jako zázrakem mizí účinky halucinogenní opuncie. Obřad končí a nemocní se stávají zdravými, nešťastní šťastnými. Ti, co přišli o majetek, očekávají, že jej znovu získají. Zůstává pouze otázkou, jak to dopadne se svůdci a s nevěrnými ženami.

Pro nás mají tyto kouzelnické seance příchuť senzace a lákadla pro turisty. Indiáni, kteří jsou bez práce a bez prostředků, však kouzelníky vyhledávají jako svoji jedinou možnou záchranu.

Přes příchuť tajemna oprávněných pochybností nad mocí magie zůstává neoddiskutovatelnou skutečností, že indiáni znají stovky léčivých a halucinogenních bylin,

z nichž mnohé převzalo i moderní lékařství teprve v posledních desetiletích. Indiánští kouzelníci zachovávají a střeží mnohá tajemství léčby dodnes.

Přestože indiáni znají pozitivní účinky přírodních léčiv, spojují každou nemoc s magickými silami. Proto bojují proti nemoci léky i magií. Tyto léčebné postupy nelze v žádném případě nazvat podvodem.

Indiánka se svým synem na altiplanu poblíž jezera Titicaca před svým obydlím postaveným z nepálených cihel – adobe. (Juliaca 1976)

Cesta na Machu Picchu

K Andám a k inckému impériu patřily a patří lamy, alpaky a vikuně. Lamy se chovaly především pro vlnu a dodnes slouží i k nošení lehčích břemen.

Spolu s Karlem Drozdem, expertem v oblasti geotechniky, jsme jedno odpoledne odjeli vláčkem se čtyřmi vagóny z Cuzka, abychom hluboko v horách navštívili významné vodní dílo na řece Urubambě, hydrocentrálu Machu Picchu. Naším úkolem bylo posoudit možnosti a potřebný rozsah geotechnického průzkumu pro rozšíření hydroenergetického potenciálu tohoto díla a v případě dohody s peruánskými odborníky a investory zpracovat projekt geologického průzkumu a realizovat námi navržené práce.

Protože jsme zatím neměli možnost navštívit skvost Jižní Ameriky, Machu Picchu, začlenili jsme do našeho programu i tuto návštěvu. Mimo jiné proto, že strmé svahy, vedoucí k inckému městu, byly obdobou místa, na němž budou ve svazích umístěny přivaděče k budoucí podzemní hydrocentrále. Mohly by nám tedy posloužit jako obdobný model chování svahů tyčících se vysoko nad řekou Urubambou.

Město Machu Picchu zůstalo skryto moderní civilizaci až do roku 1911. Při vykopávkách zde bylo nalezeno na sto čtyřicet ženských koster, což vedlo k domněnce, že do těchto míst utekly z Cuzka „panny slunce“, aby se zde ukryly před násilnými španělskými dobyvateli. Historikové však připouštějí i další domněnku, že z Machu Picchu vedli indiáni odboj proti Španělům a všichni muži postupně zahynuli v boji.

Kousek za Cuzkem vláček prudce stoupá do svahu systémem dopředu – couvání – dopředu. Jiná možnost zde není, neboť výstavba tunelu by byla technicky obtížně zvládnutelná a finančně náročná. Kolem je vidět domky z adobových cihel. Indiáni jednoduše udělají zářez do svahu, z hlíny a travin upraví cihly, ty na slunci vysuší a již se staví. Bez problémů, velmi rychle a bez stavebního povolení. Střechy však mají z cihlových tašek, neboť v období dešťů zde hodně prší a domky by se snadno rozmočily. Mezi staveními pobíhají prasata, psi, sem tam ovce a krávy. A samozřejmě také děti, mnoho dětí, špatně oblečených, umazaných, většinou bosých.

Když jsme překonali čtyřtisícovou výšku a výhled na město Cuzko zmizel, otevřela se před námi úrodná náhorní plošina s obdělanými políčky kukuřice, brambor a obilí. A také svěží zelená tráva a na ní stovky kusů pasoucího se dobytka, černých krav s velkými bílými skvrnami, stáda černých koní a hlavně lamy – nejtypičtější domácí chovné zvíře, pěstované pro vlnu, maso a na nošení břemen.

Na třicátém až padesátém kilometru od Cuzka projíždíme územím s mnoha sesuvy půdy. Člověk se až diví, s jakou odvahou byla vybudována tato železnice, která ve své době jistě patřila mezi divy techniky. Na mnoha místech jsme upozorňovali peruánského geologa, že zářezy musí brzy spadnout. Jen pokrčil rameny. Ale to již přijíždíme k pevnosti Ollantaytambo, kde se ukryl generál Ollantaya s inckou princeznou a kde se jim narodila dcera Yma Sumac (kečuánsky „Jak krásná“). Teprve zradou „přátel“ byl Ollantaya zajat a popraven.

Vlakovou zastávkou Machu Picchu-Central Hidráulica projíždíme za tmy. Ještě večer jsme si objednali jízdenky z hydrocentrály na turistickou stanici Machu Picchu. Bez objednávky dopředu vám zde jízdenku neprodají. Avšak druhý den ráno vlak na hydrocentrále

Na hydrocentrále Machu Picchu byli českoslovenští odborníci po příjezdu uvítáni pěveckým vystoupením indiánských dětí. (Machu Picchu 1975)

nezastavoval. Bylo nám doporučeno, abychom v zatáčce naskočili za jízdy, což jsme udělali.

Tak jsme se brzy zrána dostali na Machu Picchu. Vlak s americkými turisty přijíždí až v 11 hodin dopoledne a teprve k němu jsou přistaveny autobusy jedoucí nahoru krkolomnou cestou. Vydali jsme se proto pralesem z údolí řeky Urubamby nahoru na Machu Picchu pěšky stejnou cestou, jakou kdysi vystoupil archeolog Hiram Bingham, aby objevil ruiny. Až na to, že my jsme se nemuseli prosekávat mačetou jako jeho lidé. Zdolat výškový rozdíl asi šesti set metrů v žáru tropického slunce je slušný výkon. Byli jsme odměněni pohledem na stráně poseté orchidejemi, na poletující motýly a na jedinečnou přírodní scenérii. Jak jinak charakterizovat Machu Picchu, než indiánskou básní, kterou jsem si zaznamenal:

„Když tě zřím, ó Machu Picchu, vyvstávají před mýma očima slavní předkové. Z tvého nitra vzešli mudrci, císaři i panny slunce. Huayna Picchu, slavná a mocná,

nově zrozené řeky a mraky, halící posvátné hory, se zde setkávají, aby obdivovaly tvou velikost a naslouchaly hlasu tvého srdce.“

Díky brzké ranní návštěvě jsme měli příležitost prohlédnout si Machu Picchu důstojně, v klidu a vzdát tak hold tomuto jedinečnému místu. Do našeho rozjímání vnesli neklid američtí turisté, kteří měli na prohlídku pouze tři hodiny. Nepochybuji o tom, že půvaby místa prožívali teprve doma při prohlížení diapozitivů. Mnozí z nich navíc dali již hodinu po příjezdu přednost chlazenému pivu a město obdivovali zdáli.

Cestou zpět se vyplnila moje předpověď, že svahy hrozí sesutím. Na trati skutečně došlo k sesuvu a vlak na hydrocentrálu nejezdil. Nezbývalo, než dojít zbývajících dvanáct kilometrů pěšky pralesem, po trati, stezkami podél řeky Urubamby. Cesta byla úmorná a vyčerpávající.

Nejsilnějším zážitkem byl přechod Urubamby po železničním mostě s kolejemi většinou bez pražců. Pod

Návštěva Machu Picchu vysoko v horách v málo přístupném terénu pokrytém hustou tropickou vegetací je do dnešních dnů pro cestovatele Jižní Amerikou tou největší odměnou. (Stav archeologických výzkumů k roku 1975.)

námi se valila rozvodněná řeka. Navíc hrozilo, že se před námi vynoří vlak. Dodnes si nejsem jist, zda by byl náš skok do hlubin řešením. Nakonec vše dopadlo dobře a my se vrátili pozdě večer – šťastní a unavení – do vesničky u hydrocentrály.

Odborná jednání, která jsme vedli v dalších dnech s peruánskými kolegy, pak podpořila vědecko-technickou spolupráci v oblasti inženýrské geologie a geotechniky. Vedla i k podepsání kontraktu ke geotechnickému průzkumu pro rozšíření výkonu hydrocentrály.

Machu Picchu ovládli Čechoslováci

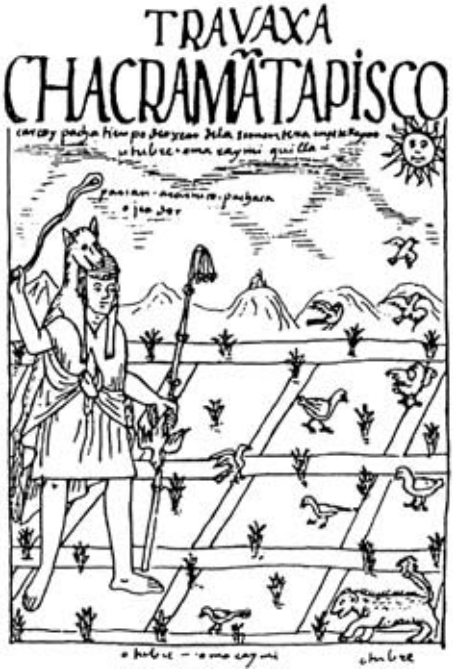

O úrodu bylo nutno dlouhodobě pečovat. O dobrou úrodu a zahánění ptáků se starali mimo jiné i šamani. (Pole rozdělená do čtverců se zavlažovacími kanály. V pozadí Andy)

Ano, je tomu skutečně tak. U jedné z nejkrásnějších a nejproslulejších inckých památek několik let pracovali českoslovenští odborníci na projektu rozšíření kapacity stávající hydrocentrály Machu Picchu ze 40 MW na 110 MW.

Sedím pod posvátnou horou Machu Picchu (kečuánsky „Mladá hora“) v údolí řeky Urubamby na verandě „chaletu“ (čaletu), která byla přidělena československým geologům. Kolem mne jsou rozloženy na bednách geofyzikální přístroje. Vpravo je prosklená stěna, částečně obestavěná nepravidelnými žulovými kvádry, zasahujícími až do místnosti. Pohled do údolí čelní prosklenou stěnou se v ničem neliší od pohledu do údolí tatranských velikánů. Pohled na druhou stranu nás však nenechává na pochybách, že jsme v Andách, neboť nad námi se tyčí neproniknutelná hradba horských štítů a hluboce zařezaných údolí, lemovaných stametrovými strmými stěnami rozbrázděnými ve spodních částech erozí a sesuvy půdy.

Do těchto končin sice pronikl duch civilizace, život indiánského obyvatelstva se však podstatně nezměnil. Stačí malý příklad. Na železniční stanici u hydrocentrály stojí domeček, kde si můžete objednat jízdenky do Cuzka. Výpravčí je oděn do stejnokroje, který, jak železniční správa nařizuje, má v pořádku. Vydělává peníze a jistě žije jinak než jeho indiánští spolubratři. Určitě má

také čalet, vždyť je státním zaměstnancem. Požádal jsem jej, aby mne po skončení směny pozval do svého domu. Mé prosbě s radostí vyhověl.

Hned vedle železniční stanice se choulí řada bídných stavení. Pouze čtyři stěny z vlnitého plechu, střecha z banánových listů. Zde dosud vládne chudoba. Jaké bylo moje překvapení, když mě zavedl do jednoho z těchto obydlí. Hliněná podlaha, houně, ohniště, polonahé batolící se děti. Před chýší mladá indiánská žena s košem tropického ovoce.

„Banán za půl solu, kupte si, pane. Nebo pomeranče, mango, papayu, čoklo."

Jeho žena se živí prodejem ovoce a jiných zemědělských produktů. Tento indián má však výhodu proti ostatním. Vydělává peníze, má dobrou práci.

Jsem zvědavý, jak naloží s vydělanými penězi.

„Que comprará después de ganar dinero?" „Co si koupíte, až vyděláte peníze," ptám se ho.

V duchu si myslím, že asi něco potřebného pro domácnost jako třeba postel, stůl či židli. Jeho odpověď mne šokovala.

„No přece fotoaparát!"

Pohyby půdy jsou metlou peruánských And. Vilka našich geologů se choulí přímo pod mohutným sesuvem. Po předchozím sesutí svahu došlo k jeho relativnímu uklidnění. Za extrémních podmínek však může dojít k novým pohybům. Sesuv je dřímajícím monstrem. Panuje období dešťů a my, znalí věci, prožíváme noci plné hrůz. Údolím se nese hřmot padajících bloků. Někde blízko nás se valí do údolí lavina bahna a kamení, trať mizí a doprava je na několik dnů přerušena. Na budovu blízko hydrocentrály nedávno spadl skalní blok a zničil ji. Naštěstí nedošlo ke ztrátám na životech. Vládne neproniknutelná tma a jen náš zkušený sluch dává naději, že přímo nad námi se nic neděje. Práce odborníků v Andách má i svůj rub.

Čtvrť urozených před velkým náměstím v Machu Picchu, chráněná zdmi vysokými až pět metrů a širokými až dva metry. Sama příroda a fortifikace vytvářely dokonalou ochranu proti případným útočníkům. (Machu Picchu 1975)

Projekt rozšíření hydrocentrály však spěje ke zdárnému konci. Navzdory rozmarům přírody, navzdory Urubambě, posvátné řece Inků, která má v suchém letním období průtok 25 m³ za vteřinu a v období dešťů se mění se svými 800 m³ za vteřinu ve vše rvoucí saň. Hydrocentrála bude umístěna v podzemní kaverně a spád 345 m bude získán prokopáním 3 300 m dlouhého tunelu přes pohoří, aby vyústil znovu do řeky, která zatím se svými zákrutami urazila dvanáct kilometrů.

Získání potřebného spádu tímto způsobem je nejvýhodnějším řešením. Přehradu nelze vybudovat v údolí, neboť řeka v období dešťů unáší až 3,5 miliónu tun zeminy denně a taková nádrž, jako například naše Slapy, by byla zanesena naplaveninami za pouhých dvě stě dnů. I tak řešíme velké problémy. Přestože je voda, která je pouštěna do podhorského tunelu a na turbíny, zbavována splavenin v usazovacích nádržích, unáší stále hrubá zrna, která padají na lopatky turbín, poškozují je a ty musí být často vyměňovány.

Mantaro

Díky dokonalé organizaci práce a intenzivnímu využívání půdy přinášelo zemědělství základní bohatství inckého impéria (Ženy při práci na poli kukuřice. Mraky zachycují období dešťů na altiplanu.)

Za tímto exoticky znějícím názvem se skrývá největší hydroenergetický projekt Peru. V době mého působení v Limě byla část tohoto vodního díla v provozu a zásobovala hlavní město elektrickou energií. Končila právě druhá etapa výstavby, jejíž součástí byla montáž a uvedení do provozu sedmi vysokotlakých turbín. Třetí etapa, znamenající další rozšíření výkonu elektrárny, nazvaná pracovně „Mantaro-Restitución“, byla zadána švýcarské projekční firmě. Byl jsem potěšen, že jsem byl přizván jako expert, abych posoudil švýcarský projekt a záměr z inženýrsko-geologického hlediska.

Vyjíždíme z Limy brzy ráno. Již za tři a půl hodiny máme dosáhnout výšky 4 843 metrů. Bude to můj nový výškový rekord v Peru. Vytahuji se, že zbývající metry do pěti tisíc zdolám pěšky. Záhy jsem se přesvědčil, že je to nad mé síly. Bez předchozí aklimatizace mé kroky ztěžkly a ohlásila se nevolnost. Musel jsem se rychle vrátit do bezpečí auta. Je to k nevíře, ale v autě nevolnost rychle zmizela a pokračovali jsme v cestě.

V pětitisícové výšce začíná linie věčného sněhu. Vidět po několika měsících opět sníh a ještě k tomu v tropech, to dokáže člověku vzít dech. Nyní se budeme pohybovat již jen ve vysokohorském pásu. Projíždíme pestře zbarvenou krajinou, míjíme nejstarší hornické městečko země La Oroya s rozvinutým hutnickým průmyslem.

Docela se už těšíme na nocleh v Huancayu, v dvěstětisícovém městě ve výšce 3 271 metrů. Ale nepřebíhejme. Bez aklimatizace se o spánku nedá mluvit. Každou půlhodinu se probouzím a musím se pořádně nadýchat. Za chvíli mi však již ani to nestačí. Vstanu, udělám několik cviků, abych nabral dech a mohl alespoň na několik minut opět usnout. Opět nic. Chvílemi mám dojem, že se nedočkám rána.

Za časného jitra si prohlížím město. Je proslulé svými nedělními trhy, které hýří barvami, výrobky z lamí vlny a nejrůznějšími atrakcemi. K jedné z nich patří například „lék proti všem nemocem světa“. Dočítám se o něm hned vedle mohutné skleněné nádoby s rozkládající se anakondou. Lektvar nabízel „indiánský lékař“ za deset solů do skleniček a nemocní jej hned popíjeli. V duchu jsem si říkal, že ten, kdo tento „lék“ požije, bude mít klid na věky.

Co má však ubohý indián dělat? Zeptal jsem se jednoho z nich, co učiní, když mu lék nepomůže. Půjde do nemocnice?

„No, señor, na to nemám peníze“, odpověděl a dodal: „To raději zemřu.“

Smrt je zde považována za přirozený jev a úmrtí dítěte se nebere jako tragédie. „Vždyť za několik měsíců můžeme mít nové,“ řekla mi jedna indiánka.

Po dobrodružné jízdě přes altiplano, kde jsme museli několikrát přejíždět pohybující se masy půdy a kamení, kdy část úzké silnice byla v pohybu nebo dokonce již stržena do propasti, se dostáváme do malého městečka Colcabamby ve výšce 3 070 metrů. K hydrocentrále zbývá sjet po úzké a křivolaké cestě s rozdílem výšek jednoho tisíce metrů. Máme proto právo na krátký odpočinek. Volno věnujeme návštěvě místního učitele, který je zde uznávanou autoritou. Má slušně zařízený byt se sedací soupravou, starým šicím strojem a velkými vánočními jeslemi.

Osvěženi se vydáváme prudce klesající cestou k hydrocentrále. Na jejím konci nás čeká poslední úsek chůze mezi kaktusy, v drolivém a kluzkém terénu, kde neopatrnost může znamenat smrt.

Záhy si již prohlížíme průzkumné štoly. Spolu s mým přítelem a odborníkem na mechaniku hornin Karlem Drozdem zjišťujeme, že průzkumné štoly ještě zdaleka neprocházejí místy, která by byla nejvhodnější pro výstavbu podzemní hydrocentrály. Navrhujeme projekt dalších geologických a geotechnických prací. Peruánští odborníci jsou s našimi technickými konzultacemi na Mantaru spokojeni. Žádají československou stranu, aby vypracovala návrh kontraktu na provedení inženýrsko-geologického průzkumu a na kontrolu výpočtu stability podzemní kaverny metodou konečných prvků. Je prosinec roku 1975 a začíná se nová kapitola spolupráce mezi Peru a Československem.

Vodní dílo Mantaro-Restitución se nachází v centrální části Peru v provincii Tayacaja v okrese Huancavelica. Úvodní projekt stavby dokončilo „Electroperú-INIE“ v květnu roku 1975. Bylo prokázáno, že tato hydrocentrála může po dostavbě nejvhodnějším způsobem pokrýt deficit elektrické energie centrálního Peru, který se očekával v důsledku intenzivního rozvoje zemědělství a průmyslu. Zejména se předpokládal nárůst spotřeby energie v průmyslové aglomeraci města Limy a přilehlých oblastí.

Samotná Lima je od vodního díla vzdálena 460 kilometrů. Nejen projekce a výstavba hydrocentrály, ale i související instalace byly technicky obtížně řešitelným problémem. Umístění stavby ve vysokohorském prostředí kladlo mimořádné nároky na budování sítě rozvodu energie od založení stožárů vysokého napětí až po překonávání pětikilometrových výšek, to vše na svazích ohrožených sesuvy.

Projekt Mantaro využije výškového rozdílu mezi hydroelektrárnou Mantaro II v údolí řeky Colcabamby

Zleva Otto Horský, Karel Drozd a Peruánec Flavio Ramos při geologické dokumentaci průzkumných štol pro vybudování podzemní hydrocentrály Mantaro. (Mantaro 1975)

a Mantaro-Restitución v údolí řeky Mantaro. Tento rozdíl činí 255 metrů. V podzemní kaverně budou instalovány tři turbíny o celkovém výkonu 200 MW. Při projektování tohoto nejvýznamnějšího energetického díla spolupracovala s Peruánci švýcarská projekční firma, při výstavbě Italové a československá strana nakonec vyhrála konkurs na inženýrsko-geologické a geotechnické práce. Zásluhu na tom měli pracovníci Stavební geologie Praha a Geotestu Brno, jejichž projekt průzkumu byl akceptován jako bezkonkurenční. Při zadání

těchto prací československým odborníkům hrála důležitou roli i skutečnost, že jsme již během první návštěvy stavby odhalili problémy, které unikly jak peruánským, tak švýcarským a i italským odborníkům. Již hotová přehradní hráz Mantaro II, která zadržovala vodu pro výrobu elektrické energie, se totiž nacházela v rozsáhlém sesuvu, který se tlačil přímo na těleso betonové hráze. Kdyby hráz praskla, došlo by ke katastrofě.

Geologové na Mantaru

Podle předběžného odborného posouzení místa budoucí podzemní hydrocentrály a přívodních tunelů zpracovali přední českoslovenští experti projekt geotechnických průzkumných prací. Na jeho základě měly být navrženy možnosti výstavby tohoto vodního díla ve velmi složitých geologických podmínkách. Protože hlavní přívodní tunel k projektované hydrocentrále měl procházet (podle našich dosavadních zjištění) v délce asi 700 metrů rozsáhlým skalním sesuvem, nabídli jsme peruánské straně rovněž posouzení možného oživení pohybu svahu jako důsledku stavebního zásahu nebo uvedení díla do provozu. Následkem toho by mohlo dojít k poškození tunelu a k vyřazení hydrocentrály z činnosti, což by mělo neblahý dopad na zásobování Limy elektrickou energií.

Domorodé kultury dokázaly zvládnout a spoutat vodní energii. Terasy a vodní kanály v mnoha případech slouží do dnešních dnů a jsou příkladem ekologického využívání krajiny. (Rolník zavlažující půdu vodou z nádrže.)

Hlavním dodavatelem geotechnických prací, týkajících se průzkumu skalního masivu v oblasti budoucí kaverny a přivaděčů, se stala Stavební geologie Praha. Ta požádala Geotest Brno o spolupráci při zhodnocení stability svahu, který byl zasažen skalním sesuvem. Hodlala tak využít dlouhodobých zkušeností našich odborníků s výzkumem svahových pohybů. Především se počítalo s uplatněním geoakustické metody zjišťování stability sesuvů, která byla Geotestem vyvinuta v letech 1971–1975 v úzké spolupráci s Vysokou školou báňskou v Ostravě a v té době neměla ve světě konkurenci.

Princip geoakustické metody je založen na poznatku, že hornina v průběhu porušení vydává slabé zvuky (praskot), které lidský sluch nezaznamená. Teprve moderní elektronika dokázala registrovat praskot hornin na magnetofonový pásek a dále jej vyhodnocovat, což umožňuje „poslouchat“ i hlasové projevy horniny hluboko ve svahu. Z intenzity praskotu se dá usuzovat, zda dochází k porušování hornin svahovým pohybem. Zřetelně akusticky se projevuje i pohyb dosahující řádově jen několika milimetrů za rok.

V případě peruánského projektu byli tímto úkolem pověřeni Jaromír Knejzlík z Vysoké školy báňské v Ostravě, který byl hlavním konstruktérem geoakustické aparatury a Stanislav Novosad, který vedl úkol technického rozvoje „geoakustika“ a byl průkopníkem využití tohoto vynálezu. Tyto členy expedice delegoval Geotest Brno. Dalšími byli geofyzici Jiří Vitásek a Jiří Kopic ze Stavební geologie Praha.

O tom všem již bylo rozhodnuto při zpracování návrhu kontraktu v březnu 1975. Počítalo se s odjezdem v květnu 1975. Teprve pak začala hlavní příprava a čekání na podpis kontraktu. Bylo to dlouhé období, které si museli prožít asi všichni pracovníci, kteří byli vysíláni na práce do zahraničí. Charakteristické bylo tím, že musíte stále počítat s možností, že odjedete během dvou týdnů, za rok, nebo také nikdy. Náš zákazník nemohl pochopit průtahy z československé strany zapříčiněné kádrováním pracovníků před jejich odjezdem.

Tak uběhl celý rok 1975 a až na jeho sklonku přišla zpráva, že byl kontrakt v Limě dne 3. prosince konečně podepsán. Pro tentokrát nebyl odklad odjezdu zapříčiněn dlouhodobou přípravou expertů v Československu, ale obtížemi s podpisem kontraktu. Ty spočívaly v tom, že Polytechna Praha, jako garant prací a organizování, která musela kontrakt nakonec podepsat (podniky k tomu ne-

měly v té době žádné pravomoci), měla pramalý zájem na uskutečnění celého záměru. A tak jsem musel kontrakt ve spolupráci s československými odborníky nakonec připravit zcela sám, prodiskutovat jeho obsah s peruánskými právníky a předložit hotový Polytechně k podpisu. Pracovníci zahraničního obchodu mě varovali, abych tak nečinil, že oni by to nikdy neudělali a že se ženu do záhuby. K podpisu kontraktu nikdo „z mocných“ nemusel jet do Peru. Zvládnul jsem to sám.

Teprve teď začal shon, jehož výsledkem bylo odeslání celkem jedenácti přepravních beden s přístroji a materiálem o celkové hmotnosti 860 kg, které byly předem letecky odeslány do Limy. Některé bedny museli naši experti vlastnoručně vyrobit. Bylo nutné počítat s tím, že při nakládání či vykládání z lodi se mohou uvolnit a spadnout. Navíc musel materiál vydržet i několikatýdenní skladování na volné ploše letiště v Limě, kde v období příjezdu expedice bude panovat zimní počasí – mlha, mrholení, vysoká vlhkost vzduchu. Víme, že celnice

Podpisem kontraktu Mantaro--Restitución byla zahájena nová etapa spolupráce mezi Československem a Peru. Za Polytechnu Praha podepsal kontrakt O. Horský za Elektroperú generální ředitel Emilio Navarro. (Lima 1975)

v Limě je neoblomná a vytáhnout z ní cokoli, co se vymyká normálu, dá neuvěřitelnou práci. Sám jsem byl svědkem toho, že se nepodařilo dosáhnout vydání zařízení pro stavbu malé vodní elektrárny. Peruánci s tím otáleli tak dlouho, až zahraniční partner vzdal veškeré úsilí a turbíny i jiné přístroje nakonec propadly peruánskému státu.

„Když jsme konečně 20. května 1976 odvezli všechny bedny na letiště v Praze-Ruzyni, nemohli jsme pochopit, jak jsme mohli před více než rokem uvažovat, že vše sbalíme a připravíme během dvou až tří týdnů.“ Vzpomíná Stanislav Novosad, který se stal vedoucím druhé geotechnické expedice. Její první část odletěla z Prahy do Limy přes Paříž 29. května 1976.

Adiós, mi General!

V říjnu 1968 se nekrvavým převratem dostala v Peru k moci vojenská vláda v čele s generálem Juanem Velaskem Alvaradem. Na základě dekretu z 2. května 1974 vznikl sektor společenského vlastnictví (*Propiedad social*) a ministrem tohoto sektoru byl jmenován Angel de las Casas. V podstatě šlo o podnikovou samosprávu na základě všeobecné demokratické účasti. V červenci 1974 vyhlásil prezident Plán Inka. Byly vyhlášeny principy pozemkové reformy.

V souladu se záměry a cíli Plánu Inka byly v letech mého působení v Peru (1975 až 1976) prohloubeny strukturální reformy v hornictví. Plán Inka počítal s novými aktivitami, při nichž byl zvláštní důraz kladen na rozvoj metalurgie a těžbu ropy v oblasti Amazonie. Peruánská vláda tím sledovala nejen ekonomické, ale i politické cíle. Zaručovala ekonomický pluralismus. Zatímco však v soukromém sektoru bylo možno založit smíšený podnik se zahraniční účastí, sektor společenského vlastnictví to neumožňoval. Tím bylo značně zpochybněno dosažení jednoho z cílů naší technické kanceláře, kterou jsem v Peru v těch letech řídil, tj. zřízení smíšené společnosti pro těžbu mědi s účastí československého státu.

Soukromníci nebo i reformované hornické podniky (*Comunidades mineras*) byli sice majiteli dolů, neměli však peníze a veškeré náklady vyplývající z podnikání by

Tkané látky jsou charakteristické pro kulturní okruh inckého impéria. Tkalcovství bylo základním prostředkem uměleckého vyjádření. Textilie jsou dodnes bohatě zastoupeny v muzejních sbírkách. (Tkadlena s pásovým tkalcovským rámem.)

nesl zahraniční partner. Navíc, dle nového zákona, až by podnik fungoval a začal prosperovat, převzala by rozhodující vliv *Comunidad minera*. Ta by prodávala vytěžený produkt státu a ten by teprve rozhodoval o ceně a množství, které odprodá. Uzavření dlouhodobého kontraktu na těžbu surovin a jejich dovoz do Československa nová zákonná opatření rovněž vylučovala. Těmito nevhodnými opatřeními se stal pro zahraničního partnera i soukromý sektor nezajímavým a přestali jsme se o jeden z hlavních cílů naší technické kanceláře zajímat.

Stejně rychle zkrachoval pokus o vybudování některých průmyslových či obchodních společností v rámci sektoru společenského vlastnictví. Vzorovým podnikem, který měl ukázat životaschopnost sektoru společenského vlastnictví, byl podnik budovaný pod záštitou Československa, a to montovna motocyklů ČZ *Moto Andina, E.P.S.* Tato montovna měla zásobovat československo-peruánskými motocykly především státy ekonomického seskupení *Grupo Andino* (Peru, Venezuela, Kolumbie, Bolivie, Ekvádor). Nutno podotknout, že podnik vznikal v silném konkurenčním zápasu s japonskou firmou Honda, která nabízela stejné kubatury motocyklů (125, 175 a 250 cm^3). K lednu 1976 se počítalo se smontováním prvních 12 000 kusů motocyklů ČZ.

Honda vynaložila značné finanční prostředky na propagaci. Objevovaly se reklamy v televizi, v časopisech, dealeři rozdávali skutečně zlatá plnicí pera a tužky. Naši obchodní zástupci a montážní technici mohli rozdávat pouze obyčejné tužky nebo reklamní kalendáře. Přesto vše spělo k úspěchu. Zástupce Motokovu zjistil a fotograficky zdokumentoval, že se Honda při prodeji svých motocyklů dopustila jistých nezákonností. Tyto informace prošly tiskem.

Nakonec bylo smontováno několik prvních stovek československých motocyklů a byly prodány zákazní-

kům. Motory ČZ však již po prvních desítkách kilometrů „shořely“ nebo se „zavařily“. Je obtížné říci, co se stalo. Každopádně nebyly dodrženy montážní postupy. Byla to nedbalost nebo dobře promyšlená sabotáž? Byla to rána a Moto Andina zkrachovala. Byl to i počátek úpadku sektoru společenského vlastnictví.

Před odjezdem do Peru jsem netušil, jakým událostem budu v zemi přítomen. Již pokus o převrat v únoru 1975 měl být pro vládu Velaska Alvarada vážným varováním. Davy nespokojených Peruánců vyšly 5. února do ulic a nepokoje se proměnily v rabování obchodů a drancování. Ve středu Limy hořelo. Ačkoliv jsme byli tři dny předem upozorněni, že se schyluje k převratu, nebyli jsme na tuto situaci připraveni. Nejvážnějším problémem byla skutečnost, že rodina jednoho technika byla ubytována ve středu města, v pensionu českých majitelů. Právě v této oblasti se mohlo přihodit cokoli a bylo nutno dostat naše kolegy do bezpečí, nejlépe na velvyslanectví .

Jako nejmladší diplomatický pracovník jsem dostal příkaz, abych uvedenou rodinu uchránil před možným nebezpečím. Než jsem se vypravil svým plymouthem do hořícího centra, jel jsem se rozloučit domů s manželkou Olgou a s dcerou Violou na San Isidro. Vystoupili jsme na střechu domu a chvíli pozorovali hořící budovy. Naše čtvrť, kde se nacházelo i československé velvyslanectví, nebyla v rukou povstalců. Po chvíli jsem se s rodinou rozloučil s tím, že se musím vrátit na obchodní oddělení na Avenida Angamos. Na konci ulice jsem se však obrátil na druhou stranu. Třídou Petit Thouars jsem se dostal až k ministerstvu války, které bylo obklopeno vládním vojskem a tanky. Po předložení diplomatického pasu mě nechali projet tankovým sevřením, ale odmítli za mě převzít jakoukoli zodpovědnost. Ostatně to ani nebylo v jejich moci. Po obou stranách silnice hořela povstalci

zapálená auta, dokonce jsem si stačil všimnou hořícího auta s diplomatickou značkou. Podařilo se mi však bez úhony dojet až do pensionu „U Seů“.

Návrat s českou rodinou zpět byl stejně dramatický. Všude kolem to vřelo, přes ulici přebíhali výrostci a házeli kamením. Teprve po opětovném projetí tankovým sevřením jsem si oddechl. Armádní útvary nakonec pokus o povstání potlačily. Prestiž prezidenta však byla oslabena a sama vláda začala mít výhrady k některým jeho opatřením.

Dne 29. srpna 1975 v 8.30 ráno svěřili generálové vojenských okruhů vedení státu do rukou dosavadního předsedy vlády, generála Moralese Bermúdeze. Stalo se tak v jednom z nejmenších správních departementů, v Tacně, téměř na hranici Peru, Chile a Bolívie.

V šestnáct hodin odpoledne Velasco Alvarado po poradě s ministry vydal prohlášení k peruánskému lidu:

„Jako vůdce peruánské revoluce děkuji lidu své vlasti, armádě a policii za podporu v této těžké a osudové chvíli pro náš národ a žádám vás, ať už v uniformě či bez ní, abyste i nadále podporovali revoluční proces. Ať žije Peru! Ať žije revoluce!“

Když Velasco Alvarado vycházel z prezidentského paláce, vítal ho lid bouřlivým potleskem. Přítomní novináři se přiblížili k jeho autu až na dosah možné konverzace. Generál sdělil:

„Podporujte novou vládu. Zachovejte věrnost revoluci!“

Potom natáhl ruku z auta a ta byla mnohokrát stisknuta lidmi, kteří volali:

„Adiós, mi General!“

Tím skončilo sedmileté období vlády Velaska Alvarada.

Oč tedy šlo ve „žhavém“ týdnu od 29. srpna do 4. září 1975? Proč muselo dojít ke změně hlavy státu? Velaskovi Alvaradovi nikdo neupíral jeho zásluhy o znárodnění zahraničních společností, o podporu důležitých projektů.

V období vlády generála Velaska Alvarada byl zřízen sektor společenského vlastnictví – Propiedad Social (Peru, plakát, 1975)

Velasco získal na svou stranu indiány, když uznal jejich jazyk kečua jako druhý státní.

Vážná nemoc a ztráta fyzické kondice ho změnily v přísného člověka, který nepřipouštěl námitky. Udržování armády jako privilegované vrstvy a jeho nekompromisnost se mu staly osudným. Ztráta prestiže sektoru společenského vlastnictví a neúspěchy vyplývající z příliš rozsáhlé pozemkové reformy posílily opozici. Při pokusu o převrat v únoru 1975 se proti vládě postavila policie a situaci dočasně vyřešila armáda. V červnu 1975 však došlo k rozkolu v samotné armádě. Odtud vedla cesta k odchodu Velaska Alvarada.

Otto Horský

Otto Horský, rodným příjmením Zatloukal, se narodil 13. dubna 1938 v Prostějově, ve městě, v němž od nepaměti přežíval duch podnikatelských aktivit. Zde také absolvoval základní školní vzdělání a gymnázium. Jeho dědeček František Zatloukal stál u zrodu textilní firmy Rolný a stal se jejím prvním manipulantem. Také jeho otec Jan Zatloukal pracoval u Rolného, a to až do roku 1946, kdy se osamostatnil a stal se spolumajitelem firmy, která jako první uvedla na trh „montgomeráky" vlastní výroby. Firma však nepřežila rok 1948, byla znárodněna. Jeho strýc Otto Řehulka byl vyslán v roce 1946 firmou Rolný do Casablanky, kde působil v její filiálce jako obchodní ředitel a po roce 1948 zde zůstal v emigraci.

Otto Horský se narodil jako třetí syn ze šesti dětí. Po skončení gymnázia se přihlásil ke studiu přírodních věd, a to geologie. Tento cíl sledoval již od svých třinácti let, kdy našel první zkameněliny korálů ve světoznámém čelechovickém devonu. Během studií geologie na Vysoké škole báňské v Ostravě se postupně zaměřil na inženýrskou geologii. Již tehdy si vytkl jasný cíl – pracovat jako expert v zemích Latinské Ameriky a poznat osobně život indiánů. Svému cíli se začal přibližovat ihned po dokončení studií.

Již v posledním roce studia v roce 1960 nastoupil do Geotestu Brno (až do roku 1968 Geologický průzkum Brno), kde postupně prošel řadou odborných a hospodářských funkcí, od oborového geologa pro inženýrskou geologii až po vedoucího geologického odboru v podniku v Brně a vedoucího detašovaného pracoviště v Ostravě.

Mezi stěžejní odborné práce během praxe patřil inženýrsko-geologický průzkum pro československou nejvyšší přehradu a přečerpávací elektrárnu v Dalešicích a průzkum pro více než dvacet dalších přehrad, z nichž zejména dvě stojí za zmínku, a to přehrada Josefův Důl v Jizerských horách a Slezská Harta v Jeseníkách.

Od roku 1967 řešil havarijní situaci svahů Oravské přehrady, kde navrhl způsob sanace břehů jako opatření proti abrazi a sesouvání svahů a vypracoval metodu prognózy přetváření břehů, která byla postupně ověřována dalšími měřeními až do roku 1994, kdy byla ukončena sanace břehové linie. Výsledky uvedených prací posloužily v praxi při řešení analogických případů a byly publikovány doma a i v zahraničí.

Metodika moderně pojatého inženýrsko-geologického průzkumu pro přehrady na příkladu nejvyšší přehradní hráze v Dalešicích se stala tématem jeho kandidátské práce, kterou obhájil v roce 1978. Této

tematice se věnoval po celou dobu odborné praxe a dále ji s využitím vlastních poznatků rozpracoval. Doplněna o zahraniční zkušenosti byla kniha vydána i ve španělské verzi.

V zahraničí vykonával inženýrsko-geologickou a geotechnickou poradenskou službu pro hydrotechnické stavby v Peru (1974 až 1976) a na Kubě (1978 až 1982), kde působil jako hlavní inženýr ministerstva stavebnictví. V této funkci navštívil a poskytoval poradenskou činnost na mnoha významných stavbách Kuby, ať již to byla vodní díla, tepelné elektrárny, komunikace nebo průmyslové celky. Některé odborně náročné práce osobně řídil. Součástí jeho kontraktu byla i výchova kubánských odborníků a kontrola činnosti a řízení expertů pracujících v oborech inženýrské geologie a geotechniky. Československou stranou byl pověřen koordinováním činnosti československých poradců pracujících na Kubě ve stavebnictví.

V letech 1984 až 1988 vedl inženýrsko-geologický průzkum pro přečerpávací elektrárnu na Kubě v pohoří Escambray a současně koordinoval práce další československé expedice v provincii Oriente. Zejména práce v Escambray byly vysoce náročné, neboť prakticky neexistovaly výchozí geologické podklady a bylo nutno se nejdříve podrobně zabývat geologickou stavbou pohoří. Práce v československé expedici se postupně zúčastnilo více než 30 československých expertů, 170 kubánských pracovníků a výsledky byly průběžné oponovány předními pracovníky Akademie věd Kuby a československými experty. Závěrečná zpráva jako podklad k prováděcímu projektu stavby byla kubánské straně předána koncem roku 1988 a její oponentura vyzněla v ocenění vysoké úrovně československé inženýrské geologie a geotechniky.

V roce 1974 byl pověřen Ministerstvem zahraničního obchodu Československa, aby v Peru v Limě vybudoval první experimentální technickou kancelář. Úkolem této kanceláře bylo poskytovat bezplatné služby a poradenskou činnost s cílem získávání prací v různých oborech. Zejména v jeho oboru se tato myšlenka osvědčila. Bylo podepsáno několik kontraktů, které byly postupně realizovány prostřednictvím předních československých expertů. Z nich můžeme jmenovat rozšíření hydrocentrály Machu Picchu, projekt na sanaci sesuvu na řece Mantaro, projekt geotechnického průzkumu pro hydrocentrálu El Sheque, řadu expertních posudků a poskytnutých konzultací zejména pro vodní stavby. Pracovní činnost v Peru, kde zároveň zastával diplomatickou pozici obchodního přidělence, znamenala uskutečnění jeho přání být blízko života indiánů, poznávat jejich zvyky a mentalitu a dokonce s nimi i spolupracovat.

V roce 1991 odešel do Španělska, kde byl jako generální ředitel pověřen vedením první česko-španělské akciové společnosti pracující v geologii, hydrogeologii a ekologii. Ve Španělsku pracoval až do

roku 1994 a realizoval ve spolupráci s českými podniky a experty více než třicet studií a projektů zejména pro vodní stavby, ale i pro silnice a úsek dálnice, pro linku metra v Madridu, pro průmyslové celky a pro sanaci havarijních stavů staveb.

V roce 1994 začal samostatně podnikat v oblasti provádění, projektování a vyhodnocování geologických prací v inženýrské geologii a v oblasti zprostředkovatelských služeb. Po návratu ze Španělska se tyto činnosti staly jeho hlavními aktivitami, a to zejména ve vztahu ke Španělsku a latinskoamerickým zemím. V rámci těchto aktivit navštívil Mexiko, Chile, Kubu a ve spolupráci s Geotestem Brno, a. s., realizoval další práce ve Španělsku a na Kanárských ostrovech.

Od 60. let se zabýval i vědeckou činností, a to nejdříve jako člen pracovního týmu, který řešil výzkumný úkol „Metodika inženýrsko--geologického mapování". Od roku 1968 se systematicky začal zabývat problematikou deformací břehů přehradních nádrží a posléze koordinoval celorezortní výzkumný úkol „Abraze břehů přehrad". Jeho celoživotní výzkum se soustředil na moderní metody inženýrsko--geologického průzkumu pro vodní stavby, kde dosažené výsledky byly prakticky uplatňovány (Oravská přehrada, Dalešice, Slezská Harta, Josefův Důl, atd.).

Od roku 1971 pracoval jako externí učitel inženýrské geologie na Vysokém učení technickém v Brně, a to až do roku 1974, kdy odejel na dlouhodobý služební pobyt do Peru. V přednáškách na Vysokém učení technickém v Brně pokračoval i v čase mezi Peru a Kubou (1976 až 1978) a po návratu z Kuby (1989 až 1991). Jeden rok externě přednášel inženýrskou geologii na Vysoké škole báňské v Ostravě (1985).

Přednášková činnost a výchova odborníků byly rovněž součástí jeho práce na Ministerstvu stavebnictví Kuby, kde vydal řadu skript a směrnic, pracoval na státních normách pro inženýrsko-geologický průzkum a pro geotechniku a zorganizoval postgraduální kurs. Přednášel rovněž na univerzitách ve Španělsku, v Mexiku a v Peru.

Již krátce po dokončení studií v roce 1961 uskutečnil studijní cesty do Rakouska (1963), do Egypta, kde navštívil ve výstavbě přehradu Asuán (1966), do Španělska (1967), do Itálie (1969), do SSSR (1970), do Rumunska (1971), do Jugoslávie (1972), dále do Německa, Polska, SSSR, Bulharska, Řecka a Španělska (vedoucí delegace na světový kongres o přehradách – 1972 a na světový kongres inženýrské geologie – 1978). Většinu těchto cest si sám financoval a považoval je za cílevědomou přípravu pro budoucí práci zahraničního experta.

Zveřejnil více než 150 odborných publikací, z toho více než sto v Československu a České republice, zbývající v zahraničí (Španělsko, Brazílie, Peru, Rusko, Nizozemsko, Austrálie, Portugalsko, Řecko a Kuba). Během své odborné praxe pracoval jako hlavní řeši-

tel na mnoha významných stavbách v Československu a v zahraničí, zpracoval několik desítek zpráv velkého rozsahu jako podklady pro projekty vodních staveb a dále desítky posudků pro inženýrské stavby různého charakteru. Nelze opomenout jeho činnost recenzní.

Vždy projevoval zájem o popularizaci svého oboru a zkušeností ze zahraničních cest a expedicí. Je autorem námětů a spoluautorem scénářů televizních filmů Peruánské postřehy (1976), Geologové z Mantara (1977), Přečerpávací elektrárna Centro Cuba (1988). Dále spolupracoval na scénářích filmů Člověk proti horám (1977) a Lidé v podzemí (1977). Byl spoluautorem hodinového televizního filmu o Československu, který byl uveden v Peru v roce 1975, a dále půlhodinového televizního filmu s toutéž tematikou na Kubě při příležitosti Dnů Československa (1981). Opakovaně vystupoval v československé televizi a rozhlase. Publikoval dvě desítky populárně vědeckých článků. Poslední léta se věnuje literární práci.

Martina Nováková

Výběrová bibliografie prací O. Horského

Horský-Zatloukal, O. (1963): Působení přírody a člověka na vývoj zemského povrchu. Lidé a země, č. 1, s. 36, 1963.

Horský, O. (1967): La Ingeniería Geológica en Checoslovaquia. Instituto de Investigaciones Geológicas, Vol. XXI, s. 1–10, Barcelona 1967.

Horský, O. (1968): Vodní dílo Boadella v severovýchodních Pyrenejích ve Španělsku. Geologický průzkum, č. 4, 1968, s. 163–164.

Horský, O. (1968): Metodika polních smykových zkoušek ve Španělsku. Inženýrské stavby, č. 12, s. 551–552, Praha 1968.

Horský, O. (1968): Vodní díla Sau, Susqueda a Pasteral na řece Ter ve Španělsku. Inženýrské stavby, č. 2, s. 90–94, Praha 1969.

Horský, O. (1968): Průsaky z přehrady Foix ve Španělsku. Vodní hospodářství, č. 7, s. 201–203, Praha 1969.

Horský, O. (1969): Výstavba přehrad ve Španělsku. Lidé a země, č. 3, s. 137–138, Praha 1969.

Horský, O. (1971): Použití letecké fotogrametrie pro sledování břehových změn v zátopových oblastech přehrad. Geologický průzkum, č. 10, s. 300–302, Praha 1971.

Horský, O. – Müller, K. – Trávníček, L. (1972): Průzkum porušení čedičového příkrovu v přehradním místě Slezská Harta geologicko-geofyzikálními metodami. In: Sborník geologických věd, řada HIG, sv. 10, s. 39–58, Praha 1972.

Horský, O. – Müller, K. (1972): Sesuvy na březích Oravské přehrady. In: Sborník geologfických věd, řada HIG, sv. 10, s. 59–71, Praha 1972.

Horský, O. – Müller, K. (1973): Inženýrsko-geologické poměry přehradního místa Dalešice na řece Jihlavě. In: Sborník geologických věd, řada HIG, sv. 11, s. 125–160, Praha 1974.

Horský, O. – Janda, M. (1973): Údolní nádrž na Moravici u Slezské Harty. In: Vodní hospodářství, č. 9, s. 239–243, Praha 1973.

Novosad, St. – Horský, O. (1973): Inženýrsko-geologické podmínky výstavby přehrad na Ostravsku. In: Vodní hospodářství, č. 9, s. 219–224, Praha 1979.

Horský, O. – Müller, K. – Trávníček, L. (1974): Complex documentation of exploratory workings. In: Sborník mezinárodního inženýrsko-geologického kongresu, Vol. VII, s. 8.1–8.8, São Paulo 1974.

Horský, O. (1974): Metodika a aplikace moderních metod při inženýrsko-geologickém průzkumu pro přehradu v Dalešicích. Kandidátská dizertační práce, Geotest Brno – VŠB Ostrava 1974, 120 s., fotografická příloha.

Horský, O. (1974): Sanace sesuvů na Oravské přehradě. Geologický průzkum, č. 2, s. 43–45, Praha 1975.

Horský, O. – Drozd, K. (1975): Metodos de las Investigaciones Geotécnicas para las Obras Hidrotécnicas. In: 3ra Reunión del Congreso Nacional de Ingeniería Mecánica y Eléctrica y Ramas Afines, Vol. II, s. 10.1–10.4, Arequipa 1975.

Horský, O. (1976): Geologické poznatky z výstavby přehrad ve Španělsku. Geologický průzkum, č. 6, s. 183–185, Praha 1976.

Horský, O. (1977): Rozvoj hornictví v Peru. Geologický průzkum, č. 9, s. 284–285, Praha 1977.

Horský, O. (1977): Výsledky a cíle peruánského ropného průmyslu. Geologický průzkum, č. 12, s. 376–377, Praha 1977.

Horský, O. – Müller, K. (1977): Rock Environment – Determining Factor for Projecting the Hydrotecnic Construction Works. In: Sborník III. mezinárodního kongresu IAEG, Sec. III, Vol. I, s. 143–151, Madrid 1978.

Horský, O. – Novosad, St. (1978): Spolupráce v oblasti aplikované geologie mezi ČSSR a Peru. Geologický průzkum, č. 7, s. 220–221, Praha 1978.

Horský, O. – Zamarský, V. (1978): Peru a zemětřesení. Lidé a země, č. 3, s. 122–125, Praha 1978.

Horský, O. – Simeonová, G. – Spanilá, T. (1983): Vliv exogenních procesů na přetváření břehů vodních nádrží. Geologický průzkum, č. 6, s. 163–166, Praha 1984.

Horský, O. (1983): 30 let Oravské vodní nádrže a její vliv na deformace břehů. Inženýrské stavby, č. 10, s. 489–498, Bratislava 1984.

Horský, O. (1990): The Causes of Morphological Changes at the Water Edges of Orava – Reservoir in Slovaquia. In: Sborník mezinárodního kongresu IAEG, s. 2859–2868, Amsterodam 1990.

Horský, O. (1990): Inženýrsko-geologický průzkum pro přehrady. Geofond Praha, Edice GEODA, s. 1–119, Praha 1990.

Horský, O. (1994): Geotechnical research for the pumping storage stacion. In: Sborník mezinárodního kongresu IAEG, s. 3919–3926, Lisabon 1994.

Horský, O. – Lincer, L. – Nešvara, J. (1994): Ecological repairs of the Orava Dam reservoir shore banks. In: Sborník mezinárodního kongresu IAEG, s. 3729 – 3737, Lisabon 1994.

Bláha, P. – Horský, O. (1994): Engineering geophysics for dam site selection. In: Sborník mezinárodního kongresu IAEG, s. 69–78, Lisabon 1994.

Horský, O. – Spanilá, T. (1996): Remodelling of water reservoir banks by exogenous processes. In: Sborník mezinárodního kongresu IAEG, s. 2711–2716, Athens 1997.

Spanilá,T. – Horský, O. – Banach, M. (2001): Slides and sliding in the water reservoirs banks. In: Sborník Landslides, Swets & Zeitlinger, s. 315–319, Lisse 2002.

Horský, O. (2003): Investigaciones Ingeniero-Geológicas para las Obras Hidrotécnicas, Geotest, Brno 2003, 294 s.

Český cestovatel v Peru

Přírodní scenérie, předkolumbovské civilizace, dědictví říše Inků, Peru a Bolívie, vábily a vábí cestovatele všech kontinentů. Jižní Amerika poutala cestovatele z českých zemí počínaje 19. stoletím. Cestovatelský i odborný zájem mohl navázat na odkaz Tadeáše Haenkeho (1761–1817), rodáka z Chřibské (Čechy), který jako absolvent pražské a vídeňské univerzity vstoupil do služeb madridského dvora. Jako člen Malaspinovy přírodovědné výpravy kolem světa v první polovině devadesátých let 18. století měl příležitost v praxi prověřovat své osvícenské ideje a současně se spolupodílet na odkrývání přírodního a kulturního bohatství jihoamerického světa.

Po skončení napoleonských válek, kdy se Evropa vracela do stínu Svaté aliance a latinskoamerické země vstoupily do rozhodující fáze svého boje za nezávislost (Independencia), ukončil svou pozemskou pouť v bolivijské Cochabambě. Místokrálovství Peru se rozhodovalo, zda setrvá pod španělskou patronací, nebo se vydá vlastní cestou samostatnosti. Zápas byl rozhodnut bitvou u Ayacucha roku 1824. Právě u Ayacucha byla symbolicky stažena poslední vlajka španělské přítomnosti na latinskoamerickém subkontinentu. (Španělé si i nadále uchovali kontrolu v karibském prostoru, na Kubě a na Portoriku, až do devadesátých let 19. století.)

Peru a Bolívie (Horní Peru) představují společně s Ekvádorem do dnešních dnů kontinuitu mezi minulostí a současností Jižní Ameriky. Cestovatelé 19. a 20. století, obdobně jako Tadeáše Haenkeho, oslovoval a oslovuje společenský a kulturní odkaz předkolumbovského světa. Zatímco 19. století přinášelo svými sběry zájem o flóru a faunu Jižní Ameriky, rodí se s příchodem nového století zájem archeologický a etnologický. Ustavení Československa (1918) pak s sebou přináší i politický zájem emancipované české společnosti o Latinskou Ameriku.

Návštěvníci Nového světa současně vystupovali jako cestopisci a zanechávali po sobě cenná cestopisná svědectví reflektující přírodní, hospodářské, společenské, politické a kulturní poměry navštívených zemí. Jejich výpověď tak navazuje na svědectví jezuitů – členů České provincie Tovaryšstva Ježíšova, kteří v průběhu druhé poloviny 17. století a v 18. století zprostředkovávali střední Evropě informace o vzdálených jihoamerických krajinách.

Tadeáš Heanke, který propojuje odborné poznání jezuitů s osvícenským kvasem, otevíral svým přístupem novou kapitolu středoevropsko-latinskoamerických vztahů a formoval budoucí obraz Latinské Ameriky v Evropě. Jeho odkaz do dnešních dnů poutá pozornost světové latinoamerikanistiky a mnohé z jeho podnětů jako by byly uskutečňovány teprve v průběhu 20. či začínajícího 21. století.

Zrod Československé republiky s sebou přináší hledání nové podoby vzájemných československo-latinskoamerických kontaktů. Opět to byli především cestovatelé, kteří zprostředkovávali českému zájemci a českému čtenáři informace o andských republikách. Navazovali tak na plodné dílo sběratele orchidejí Benedikta Roezla (1824–1885), který se počátkem 70. let 19. století dostal do vysokohorských oblastí Peru. O dvacet let později vstupuje do andské části Peru Enrique Stanko Vráz (1860–1932). Jeho texty V zemi zlata a Inků vycházejí posmrtně až v roce 1939. Budeme-li hledat osobnost převyšující svým vkladem a dílem mnohé ostatní, pak nemůžeme opomenout Josefa Ladislava Erbena (1899–1958), který svá putování světem ukončil v Austrálii. Jeho knihy vycházely ve 30. a 40. letech a i po desetiletích si zasluhují přečtení jeho cestopisné a naučné črty Po stopách dobyvatelů, osvoboditelů a diktátorů (1937) či Přes Kordillery (1947).

Ve druhé polovině 20. století rezonuje cestovatelské dílo Jiřího Hanzelky a Miroslava Zikmunda, kteří své cesty altiplanem popsali ve svazku Přes Kordillery (1957). Jejich cestopisná výpověď je v rovině krásné literatury doplňována například poetizující prózou Adolfa Hoffmeistera (Mrakodrapy v pralese, 1963). Hanzelku a Zikmunda provázel v Jižní Americe další z Čechů – exulant Eduard Ingrid (1905–1991), autor Niagary z operety Trampské milování, hudební skladatel a dirigent, který byl po Heyerdahlovi první, kdo dokázal zopakovat jeho plavbu do Pacifiku.

Nejvýraznější osobností, která pobývala v bývalém místokrálovství Peru, v Peru a v Bolívii, ve druhé polovině 20. století, byl Václav Šolc (1919–1995), ředitel Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur. Zanechal po sobě bohatou žeň etnologickou i literární. Literární část jeho pozůstalosti je uchovávána v Literárním archivu Památníku národního písemnictví ve Starých Hradech včetně dochované fotodokumentace či cestovních deníků. V první polovině 60. let pobýval V. Šolc na jezeře Titicaca a v polovině 70. let cestoval jádrem inckého impéria. Své dojmy zachytil v cestopisech Indiáni na jezeře Titicaca (1966) a Do země zlata (1978).

Mimo jiné právě osobnosti Václava Šolce či Miloslava Stingla (1930) propojují Ottu Horského a jeho Peruánské postřehy s obecným zájmem české a slovenské společnosti o původní civilizace andských zemí. Všem zmíněným a dalším učarovala Latinská Amerika. Pokusili se – a to úspěšně – uskutečnit své představy – navštívit, poznat a popsat pro Evropana vzdálené prostory, být společně s hrdiny svých dětských snů a představ – s indiány.

V těchto souvislostech přinášejí Otty Horského Peruánské postřehy svědectví o kontinuitě českého zájmu o mimoevropský kulturní odkaz na příkladu Jižní Ameriky. Pro budoucího zájemce o dějiny československé hospodářské politiky vůči Latinské Americe budou pak na příkladu Peru zajímavé a přínosné autorovy informace vážící se k tehdejším československým aktivitám v andské oblasti.

Ivo Barteček

Obsah

Předmluva 7
Trocha geografie 10
Toto je také Lima? Si, señor! 14
Lima z druhé strany 18
Tacora je nejzajímavějším tržištěm světa 22
Muchacha 26
Proč se v Peru země třese? 30
Jak častá jsou zemětřesení v Peru 34
Agricultura znamená zemědělství 39
Minero Puno 46
Pozvání na pachamancu 48
K jezeru Titicaca 52
Mezi Ury 57
Huancabamba. Místo, kde ďábel ztratil pončo 62
Cesta na Machu Picchu 66
Machu Picchu ovládli Čechoslováci 71
Mantaro 74
Geologové na Mantaru 79
Adiós, mi General! 83

Otto Horský (Martina Nováková) 88
Výběrová bibliografie prací O. Horského 92
Český cestovatel v Peru (Ivo Barteček) 95